1. szám. Pest, 1871. Január 5. VII. évfolyam.

Megjelenik minden csütörtökön, sok fametszet képpel ellátva. Előfizetési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr. Előfizethetni minden postahivatalnál és könyvárusnál.
Hirdetések díja: 4 hasábos petit sor 9 uj kr.

MUZEUM KÖNYV

Az 1870-ik év halottjai.

Az 1870-ik halottjai közül:

Balogh P. superintendens. Újházy L. Mascherievits S. szerb patriarcha.

Tóth József. Schulz F.

Chyizy Ignác. Boczkó D. Dr. Fridvalszky Imre. Mosonyi M.

A lefolyt év halottjai közül elevenitjük föl többek emlékét.

Minden időnek vannak áldozatai, s a mit helyettük kapunk, csak szunyadó magvak, melyek fejlődésére ismét csak az visel gondot, mely amazokat elragadta tőlünk: az idő. Nevezzük az időt napnak, hónak, vagy évnek: mindenik elmulta után van veszteségünk, és van sejtelmes reménynünk a jövő iránt. De a mig csak a veszteség ténye áll előttünk, okunk van szomorún összeszámolni azt; az érdemesek betöltetlen maradt helye fölött fájlalni a hiányt és kegyelettel viseltetni a sirhantok iránt, melyeknél megszünt a tett, a munka, és szétfoszlott az erő.

A lefolyt év számos és nagy áldozatokat ragadt el. Nincs nemzet, melynek nagy halottjai ne volnának. És a természetes halállal kezet fogott még a véres, hogy a nemzetek veszteségei mellett egyes családok veszteségei se maradjanak el.

Hazánk jeleseinek sorai szintén megritkultak, és sok, érdemek folytán ismert név mellé kell keresztet vonnunk. A tudomány, művészet, a törvényhozás, a közügyek, az egyházi rend számos buzgó munkását és érdemes tagját törülte ki az 1870-ik év, kik után maradandó emléket hagy nemcsak a betöltetlen hézag, hanem tevékenységük eredménye is.

Emlékezzünk meg első helyen is egy távol világrészben elhunyt, ritka erős jellemű férfiuról, Ujházy Lászlóról, e puritán, spártai emberről, ki szigoru volt mindenben: tetteiben és önmagához egyaránt. Amerikában, Texas államban hunyt el, a St. Antonio mellett önmaga által gyarmatositott Sírmezőn, melynek neve eléggé megmagyarázza azon kedélyt, melylyel Ujházy László telepedett le itt, távol hazájától és elvesztve minden reményt, hogy azt valaha viszont láthassa. A mult év tavaszán 73 éves korában hunyt el.

Sárosmegyében, Budaméron született 1793-ban, s a szabadkőmüvesség elveit bálványozó atyja által szigoru erkölcsösségben neveltetett. Ujházy László már kora ifjuságában a szabadkőmüvesek közé lépett és sokszor megjelent annak páholyában, Girálton. Innen bizonyos zárkózottság tapadt Ujházy lelkületéhez.

Ifju éveiben mint kitünő gazda ismeretes, s ő volt az első, ki már a 30-as években birtokain behozta a tagositást, mielőtt arra törvény lett volna. 1837-ben az által vonta magára az egész ország figyelmét, hogy Sárosmegye gyülésén igen lelkesen szólalt fel az elfogott Lovassy László és Tormássy K. ügyében, miért ő is megkapta a felségárulási pört, mit akkor könnyebben osztogattak, mint most az érdemrendeket; 1840-ben azonban a nádori közbejárás folytán „megbélyegzett" társaival együtt fölmentetett.

1848-ban Sárosmegye főispánjává nevezték ki, a mit csak hosszu halogatás után fogadott el, miután a hivata nokoskodás elvei nem fértek össze nézeteivel. Schlick betörvén a felvidékre, az erélyes főispánon az által állt boszut, hogy birtokait feldulta. Ujházyt nem sokára mint pozsonyi, majd meg mint komáromi kormánybiztost látjuk, s mint ilyen, a kapituláció föltételeinek megállapitására is nem kis befolyással volt. A szabadságharc után Amerikába ment, hol Jova államban, közel Chicagohoz telepedett le több magyar menekültteel s Uj-Buda név alatt gyarmatot alapitott. Innen gyakran irt haza leveleket, s a „Vasárnapi Ujság" nem egyet közölt azokból. A zord éghajlat azonban tovább vonulni kényszeritő, s elhunyt neje hamvait is magával víve, Texas államba vándorolt, hol mezei munkával foglalkozott. A Dél és Észak közt a rabszolgaság miatt háboru ütvén ki, s elvei miatt a Dél lakosaival meg nem férhetvén, Washingtonba ment. Az Egyesült-Államok elnöke konzulnak nevezte ki őt Anconába, s Ujházy el is foglalta ez állomást, de az 1859-iki háboru után látva, hogy Magyarország függetlenségének helyreállitása ismét csak csalékony délibáb volt, visszavonult ismét Sírmezőre s ott hunyt el.

Egy hir azt mondta, hogy önkezüleg vetett véget életének. Ez azonban nem volt való.

Élményeit szorgalmasan följegyezte, s érdekkel várhatjuk, mikor e jegyzetek napfényre kerülnek.

A mult év halottjai közt van Tóth József is, szinvilágunk első büszkesége, ki nyájas, szeretetreméltó volt a magánéletben, és „pompás gazember" a szinpadon. A magánéletben mindenki szerette, a szinpadon pedig félelmes, söt borzalmas is volt, a mint szerepe hozta magával.

Kell-e sokat mondanunk felőle, hogy ki volt? Mi annak a szinésznek tartjuk, kit az első koszoru illet meg, s kinek hogy nem volt oly népszerün ismert neve, mint több elődjének, annak egyszerü oka csak az, mert háladatlan szerepeket játszott. A szinpadon minden bajt ő idézett elő. Ő állt utjában a boldogoknak, ő keseritette meg az ártatlanok örömeit, ő miatta fojtotta meg Othello Desdemonnát, ő miatta kesergett Bánk bán, s ő volt az a zsugori Harpagon is. Gyülölt volt a szinpadon annyira, hogy midőn egyszer vidéken szerepelt, s mindenféle gazságokat elkövetvén a jámbor embereken, már-már az igazság emberei kezébe került, de mégis sikerült egy oldalfülkébe rejteni magát: hát akkor a karzatról egy felbőszült néző lekiáltott a szinpadra a rendőrökhöz, hogy ne ott balra, hanem arrább jobbra keressék az istentől elvetemedettet, mert oda rejtőzött, aztán szolgáltassák ki neki az igazságot.

De ha kedve tartotta, kacagásra hangolta még a legkomolyabb kedélyt is. Az „Idegesekben" mily nevettető Tuffier volt, a „Londoni arszlánok"-ban mily mulatságos Meedl, s mily kedélyes még oly kis vigjátékban is, mint az „Apát keres" cimüben Plumkack. Mennyit mosolyogtunk rajta mint hetyke agglegényen Szigligeti és Fáy darabjaiban! Átalában játszott kis és nagy szerepet, mindeniket művészettel; mindeniken rajta voltak azok a feltünő vonások, melyeket csak oly ritka s szingazdag alakitó erő adhat, minő Tóth Józsefben rejlett.

Vas-szorgalom, fáradhatlan buzgalom és nemes becsvágy lelkesitették. Midőn torok-betegsége miatt nem játszhatott, az volt rá leginkább lesujtó, hogy a szinpadtól távol kellett maradnia. A szinpad számára korábban meghalt, mint barátai számára.

Itt közlött arcképe azon időből való, midőn már megszünt a szinpad számára élni, és „spiszburger" lett, mint ő mondta. Szakálát s bajuszát megnövesztve tért vissza Velencéből, hol az enyhe éghajlat csak enyhülést nyujtott neki, de gyógyulást nem. Hosszas betegeskedés után márc. 1-sőjén halt meg, s bár már egy éve tudtuk, hogy a szinpadon soha sem fogjuk többé láthatni torok-baja miatt, mégis keservesen megdöbbentett halála. Még korán halt meg. 1823-ban jul. 5-én született Szentesen és 1850-ben lett a nemzeti szinház tagja, aztán büszkesége.

Még ifjabb évében ragadta el közülünk a halál Schulz Ferencet, ki mint régész és müépitész a külföld előtt is tisztelt névvel birt. 1837-ben született Pécsen, s már 1870. okt. 22-én nagy eredménynyel megkezdett pályája küszöbén hunyt el oly korán, hogy a budai müegyetem egyik tanári székére történt kineveztetése is csak halála után négy nappal jelent meg a hivatalos lapban.

Schulz azon férfiu, ki tudományánál, müizlésénél fogva hivatva volt hazánk számtalan régi emlékét megmenteni a pusztulástól, s eredeti jellegében adni át az utókornak. Vajda-Hunyad várának fölépitése Schulzra volt bizva, s hogy mily régészi lelkiismeretességgel, müvészeti szakértelemmel fejtette meg e kérdést, arról maga a Hunyadiak régi vára fog tanuskodni, ha egészen renoválva leend, mert Schulz, az őt jellemző szorgalommal és pontossággal, elkészitette annak egész tervét a legkisebb részletig. Mint mürégésznek ismert neve volt, s nem régiben a madridi régészeti akadémia is tagjává választotta.

A tudomány halottja Fridvalszky Imre, az akadémia egyik legrégibb tagja is, kinek az akadémia mult évi nagygyülése a nagy jutalmat itélte oda „Jellemző adatok Magyország Faunájához" cimü munkájáért.

E veterán természettudósunk született 1799-ben Sátoralja-Ujhelyen, s az orvosi pályára lépett. Ifju éveiben sokat utazott s bejárta keletet is, honnan visszatérve, a harmincas években a természettudományi társulat körében buzgólkodott és használt. Az akadémia 1833-ban levelező, 1838-ban pedig rendes tagjává választotta. 1847-ben a muzeum természettani osztályának őre lett, mely állomást most öcsese tölti be elismerésreméltó ügybuzgalommal.

Fridvalszky nevére hálával emlékszik a budai müegyetem is, ez intézetünkre hagyván becses természettani gyüjteményét.

Mosonyi Mihály, a magyar zene-költészet egyik nagy képzettségü uttörőjét is gyászoljuk. Nem a lángszellemek közül való, hanem azon kisugárzó tehetségek közül, melyek a tevékenységre intenek és tanitanak. Azonban mint zeneszerző is tekintélyes nevet vivott ki, kivált orchestrális müvei által, minthogy a hangszerelés müvészetét kitünően értette; továbbá azon magyaros irányért, mely müveit jellemzi. Főtörekvése az volt, hogy fejlődő zeneköltészetünknek nemzeties irányt adjon, s ily stylban irta több zenekari darabján kivül „Szép Ilonka" és „Álmos" cimü nagy dalmüveit.

Mint zenetudós ismert volt minden tekintélyes zenekörben, s mély itéletét mindenütt szivesen fogadták.

E derék zenészünk ifju korában egészen más körülmények közt élt, hogysem tehetségének hajlamait követhette volna. Szegény szülői anyagi segélyt nem nyujthattak számára, s az ifju mint betüszedő foglalatoskodott fiatal éveiben. De ez alatt folyton tanulta a zenét, ugy hogy zongora-játéka által nemsokára megkereshette élelmét, később pedig egy főuri családhoz jutván mint zongoramester, szabadon követhette hajlamait.

Mosonyi (családi néven Brand) 1814-ben született Mosonymegye Boldogasszony helységében; 1842-ben jött Pestre, s kezdetben egyházi zene irásával foglalkozott. Voltaképeni munkássága 1860-ban kezdődik s neve nemsokára népszerü lett, ő maga pedig — tudományossága és szerénysége folytán — mindenütt szeretett egyéniség. 1870. okt. 31-én hunyt el, s a nemzeti szinház igen szépen nyilvánitotta gyászát a magyar zeneköltő fölött. Müveit átgondoltság, mélység és egészséges erő jellemzik.

Törvényhozásunk tagjai közül is számos a halott. Ezek közül Ludvigh János arcképét már bemutatták e lapok, s az ellenzék két más tagjának arcképét itt veszik e csoportban az olvasók.

Ghiczy Ignác (bátyja az ellenzék egyik vezértagjának: Ghiczy Kálmánnak) Tata várost és Boczkó Dániel Békés-Csabát képviselte országgyülésünkön már több izben. Mindkettő azon jellemszilárd hazafiak közé tartozott, kiknek elveit szomoru idők próbálták meg.

Ghiczy Ignác 1799-ben született, s mint alapos szakismeretekkel biró gazdatiszt az Eszterházy-féle tatai nagy uradalom igazgatója volt, majd pedig József nádor pesti és aradi uradalmainak ügyét vezette. 1848-ban azonban a nyilvánosság terére lépett, s használt a közügynek. Többi közt egy nemzetőri századot is vezényelt. A szabadságharca legyőzése után Windisgrätz egy reversalist küldött hozzá aláirás végett, mi által a koronázatlan királyt kellett volna elismernie. Visszautasitotta.

1865-óta képviselte Tatát s egyike volt a legmunkásabb képviselőknek. Meghalt 1870. május 4-ikén.

Boczkó Dániel 1781-ben születvén, országgyülésünk legidősb tagja volt, s két izben az ő korelnöksége alatt szervezkedett a képviselőház.

E derék, ősz hazafi ifjabb éveiben Békés-Csabán a gr. Stockhammer család ottani birtokának jogigazgatója volt, s 1825-ben mint a békési szabadelvű ellenzék tagja tünt föl. Az iskola-ügy érdekében is sokat fáradozott, mint a békésmegyei esperesség világi felügyelője.

1848-ban az orosházi kerületet képviselte, később pedig Arad, Csanád és Békés kormánybiztosa lett, s erélyéről igen sokat beszélnek most is. Örökké nevezetes tett marad életében, hogy midőn Aradot az osztrákok, szerbek és oláhok megrohanták, s a honvédeket már-már kiszoritották, Boczkó egy bottal kezében övéi élere állt, s győzelemre vezette a csapatokat.

1850-ben bujdokolt szülőföldje környékén. Ekkor történt, hogy a csabi szőlőknél rablók támadták meg, bezúzták koponyáját és Bockó élettelenül rogyott össze. E szerencsétlenséghez járult még, hogy csendőrök akadtak rá, a kik ápolás alá vették ugyan, de aztán haditörvényszék elé álliták, mely őt halálra itélte. De ez itélet 20 évi várfogságra változtatván, az 1857-iki amnestia folytán visszanyerte szabadságát.

Az egyházi rend halottjai közül két főpap egészíti ki azon csoportot, melyet elhunytjaink arcképéből állitottunk össze. Sajnáljuk, hogy hiányzik e csoportból Máday superintendens, de e hazafias főpap arcképét nem tudtuk megszerezni.

A protestáns egyházat azonban még másik nagy veszteség is érte a tiszántuli superintendens: Balogh Péter nov. 23-án történt elhunyta által, ki 79 éves korában szenderült jobb létre, s temetése alkalmával Debrecen és vidéke eléggé kitüntette, hogy mily szeretett férfi hamvát takarja a koporsó.

Balogh P. 1817-ben Debrecenben mint tanár kezdte meg pályáját, 1818-ban a karcagi iskola igazgatója volt; 1823-ban pedig a szalontai egyház hivta meg lelkészévé, nemsokára pedig esperes lett. 1860-ban költözött át Debrecenbe, hol mint superintendens szerzett nagy érdemeket a protestáns autonomia erélyes védelmében.

Maschierevich Sámuel karlovici szerb patriárcha emléke nemcsak mint főpapé emlékezetes, hanem azért is, mert józan gondolkozása által sokat tett arra, hogy a szerb és magyar közt a régi jó viszonyt helyreállitsa. Szül. 1798-ban s meghalt január 19-én. 1864 óta viselte magas egyházi hivatalát, s 12 évig volt temesvári püspök. Bölcs tapintattal segitett megoldani a gör. keleti autonomia fontos kérdését is és jótékonysága által sokaknak használt.

Áldás lebegjen mult évi halottjaink emlékezete fölött! —*r.*

Horvát Elek
kedves barátomnak.

Insbruck okt. 11-én, 1850.

Ne mondjátok, hogy nincs pokol!
Itt van az, ha van valahol:
Ebben a szolga csordában,
Az önkény poklában,
Hol még pár nappal ezelőtt,
Prometheuszként együtt vártuk a jövőt.
...Egy perc, csak egy perc, s te a mennybe' vagy,
A szabadulás mennyében,
Mely anyád keblén üdvezülni hagy,
Hol a napfény könnyeid felissza,
S mint hajnalláng lobbansz vissza
A haza szivébe.

S én — itt a pokol torkában, —
Ennyi vak cerberus között,
Mondok szerető lélekkel
Áldást szabadságod fölött.
Én áldom érted az istent,
Hogy visszaadott a honnak,
Kinek vitéz termetére
Mumia köntöst fonnak,
S ő martyrként tűr, nem is folynak könyei,
Mert nincsenek otthon gyermekei!
S ha te haza mégy,
Mennyi reményt viszesz neki,
Védő kart, lelki erőt,
Mely bátorságát neveli.
S széttéped a halotti szemfelőt,
Mit sok bitang erőszakkal szemére szött.
Én áldom érte az istent,
Te maradj még most szótalan;
A végtelen kéj miatt, hogy sorsod
Ismét saját kezedben van,
E rabcsorda polyp-karjaiból
Saját kezedbe fogtad sorsodat;
Éles kard lőn az a csaták napjaiból,
Szoritsd lelkedbe, s tartsd fen jobbodat,
Mintha mindig ellenség várna rád,
Mert tele van azzal szegény hazád!
S emeld fel, mint zászlót, lelkedet,
S utána emelkedik nemzeted.

Várjon bár rád uj szenvedés,
Uj csalódás, uj temetés,
Vesztesége legyen tenger,
Maradj a régi szabad ember;
Bánd meg a mi bánni való,
De ne mondj le magas álmaidról.
Magasak, de elérhetők,
Ha le nem tört a szárny vágyaidró',
Az igaz ügy több századok
Sulya alatt sem veszhet el;
S vér ezredéves gyökeret,
A végső diadalhoz, ha kell.

Tartsd meg hát a régi reményt,
Hitet, sejtelmet, érzeményt;
A régi bánatot,
Átkot és haragot.
A régi forrásból
Folyjanak könnyeid,
S azokkal, mit vélem olykor érzél,
Testvéresitsd uj örömeid:
Ily szellemben ég nálam is
Érted a régi érzés.
Régi szálaival fonja össze
Szellemünket az emlékezés.
S mit értem, hű barátodért,
Ajkad, majd otthon kiürit,
Ah! az régi kedvemre gyujt!
Az a pohár bor boldogit!

Lisznyay Kálmán.*)

Bem József honvéd-altábornagy.**)

(A „Hazánk s Külföld" 1870 diki mülapjához).

Nem életiratot, nem a nagy hős által küzdött bámulatos csatákat, hanem csak Bem rövid jellemzését s az 184⁸/₄-diki események azon részleteit szándékozunk itt közölni, melyek a mülapunk által feltüntettet eseményre vonatkoznak.

Bem mindenek fölött föltétlen engedelmességet s ezzel járó fegyelmet követelt seregétől, elsőtől az utolsóig.

Már Szilágy-Somlyón, a tisztikar első tisztelgése alkalmával e rövid, de sokat mondó beszéddel üdvözölte az elötte megjelenteket: „A kormány engem ezen sereg teljhatalmu főparancsnokának nevezett ki; én önöktől föltétlen engedelmességet kérek: ki nem engedelmeskedik, főbe fog lövetni. Ellenben jutalmazni is tudok."

És nemcsak mondta, de meg is tette ezt minden időben, ha szükség volt reá.

Nem kevésbbé örködött Bem a sereg rendes és bő élelmezése fölött és valóban ritkán is szenvedett a sereg hiányt élelmiszerekben s ezt akkor is nagyobbára magamagának tulajdonithatta.

Bem t. i. megrendelte, hogy katonái minden időben két napi élelemmel legyenek ellátva, mit mindenkinek magával kelle hordania.

Gyakran személyesen győződött meg ezen rendelete teljesitése felől; de történt, hogy csata közben tapasztalatlan katonák elhányták élelmüket s ekkor csata után, mikor az élelmezés épen legbajosabb volt, vagy éheztek, vagy gondosabb bajtársaikra voltak kénytelenek szorulni. Az öreg ur ilyenkor mindig haragudott, söt büntetett is.

„Munició" volt harmadik szava a gondos vezérnek. Municiót rendelt vagy kért, a honnan csak remélte, hogy kaphat, s nem ezrével vagy százezrével, hanem millióival a töltéseknek, mert tudta, hogy a munició hiánya meglankasztja a leghátrabb sereget is; de sajnos, minden sürgetése dacára mégis volt rá eset, hogy munició hiánya miatt kénytelen volt döntetlen csatákat félben hagyni, vagy győzelmes csata után hátrálni.

Ezért öt soha nagyobb haragban nem lehete látni, mint mikor katonái hébe-hóba töltéseiket majorságra stb. vesztegették.

A jobb rend és csatakészség föntartására Bem naponta reggeli hét órakor szemlét tartott egész serege fölött és megrendelte, hogy ekkor minden ember fölszerelve, csatakészen, jóllakva álljon ki a megrendelt helyen. Ily szemlék alkalmával adta ki Bem személyesen a napi leglényegesebb rendeleteket, (a parancsok vételére különben a segédtisztek mindennap déli 12 órakor jelentek meg Bauer főhadsegédnél és beirták azt a parancskönyvből tárcájukba;) örködött élelmezési és ruházati rendeleteinek teljesitése fölött; ilyenkor dicsérte meg a csaták legvitézebbjeit, jutalmazta meg őket rendkivüli előléptetés által; de ezen szemlék dacára fontosságuknak, nem voltak fárasztók, hanem rövidek, tisztelgés s minden fesz nélkül s épen ezért célszerűek.

Ágyuit minden szemlén a legkisebb részletekig megnézte, mint gondos apa nézi gyermekeit és a legkisebb sérelem orvoslását is szigoruan megrendelte; az ágyus szekereket, söt azok töltésládáit is megnyittatta, megszemlélte és rendeztette, szóval az ily szemlék öt serege állapotáról tökéletesen fölvilágositották.

A sereg létszámáról is minden nap megkivánta s megkapta a kimutatást.

Jellemére nézve Bem szilárd, pénzvágy és hiuság nélkül való, szigoru, hajthatatlan, vakmerően bátor, körültekintő, a helyzetet rögtön felfogó, minden körülmény közt megrendithetlen s azonnal határozó férfi volt. Egy szóval: megtestesült képe a valódi vezérnek.

Tántorithatlan híve volt a praedestinationának, olyannyira, hogy még a bátortalant és gyávát is azzal mentegette. Többször mondá egyikről vagy vagy másikról: „Mit tehet ő gyávaságáról? Ő bizonyára inkább szeretne bátor lenni, de gyávának született a szegény!"

Bem mindenki iránt — még ha pirongatott is — udvarias volt és szinte mosolyra gerjesztett, midőn olykor-olykor a legnagyobb indulattal mondá: „Uram, én önt főbe lövetem, ha nem lesz szives ezt vagy amazt megtenni. Igen kérem, ne hozzon engem azon kellemetlen helyzetbe, hogy agyon lövessem."

Még csak azt jegyzem meg — mondja Bauer örnagy, — hogy Bem sem maga fölött, sem maga mellett az egy elnökön, Kussuthon kivül mást el nem ismert, s igy sem a hadügyminisztérium, sem a kormánybiztosok rendeleteit nem teljesité, söt a kinevezéseket és csatajelentéseket is csak ritkán lehete általa aláiratni, ha azok a hadügyminiszteriumhoz intéztettek. Ezen ellenszegülése megmagyarázhatlan, midőn ömaga pedig föltétlen engedelmességet követelt és bizonyára káros befolyást gyakorolt volna seregére is, ha mi, kik környezetét képeztük, ezt annyira nem titkoltuk volna, hogy köztudomásra semmi sem jutott.

Természetére nézve Bem higgadt, mérsékeltvérmes volt, már csak vakmerő bátorságánál fogva is; mindenki iránt őszinte, nyilt, bizalmas; csak két dolog volt, melyben e vonásait megtagadta.

Az egyik: haditerveinek titkontartása volt, még a hozzá legközelebb állók elött is; ezt azonban oda is lehetne magyarázni, hogy — ismeretlen levén a helyiségekkel, — haditerveit a hely szinén rögtönözte és alkalmazta a körülményekhez.

A második: minden lengyel iránt bizalmatlansága volt, mely annyira uralkodott fölötte, hogy midőn a magyar tisztek éjjel-nappal bejelentetle-

*) Az elhunyt költő e verse sehol sem jelent meg. A ki ismeri Lisznyai müveit, okvetlen rá fog ismerni ebben is az öt jellemző sajátos szilajságra, mely ritkán hiányzik nála. Hogy annak idejében meg nem jelenhetett a cenzura miatt, azt mindenki beláthatja. Nekünk Spissich László ur küldte be, s mi örömmel közöljük, mint egyik neves költőnk ismeretlen müvét, s mint egyik költői maradványát ama gyászos korszaknak.

Szerk.

**) „Bauer örnagynak, Bem főhadsegédének hagyományai." — „Erdély története 1848—9-ben," Kováry Lászlótól. — „Kossuth levelei Bem altábornagyhoz." — „A magyar forradalom férfiai."

nül is beléphettek hozzá, a lengyelekre nézve meghagyta, hogy bejelentetlenül egyet se bocsássanak be.

Testalkata középszerü és teste egy 30-éves nyilt seb következtében elgyengült volt, de erös lelke elviseltette vele a legóriásibb fáradságokat; reggeltől éjfélig lovon ült a csatákban egy falat étel, egy korty ital nélkül. Szokásai megedzették gyönge testét, mert azok egészen örökös harcra voltak számitva.

Bem egyik legsajátságosabb állitása az volt, hogy katonának akkor kell tudnia aludni és enni mikor ideje van rá, tehát elöre is; és valóban ö ezt tudta, mert ha biztos volt támadások ellen s ö sem támadhatott löanyag vagy egyébnek hiánya miatt, annyit aludt és annyit evett, hogy három napra beérhette vele.

Szerette a jó asztalt, de megelégedett a legegyszerübb ételekkel is, söt eleinte, Szilágy-Somlyóra érkeztekor, még a reggeli kávézást is megtiltá, és

1849. január 27-ikén Bem kis seregével Szelindeken volt, melynek szász lakóiból csak kevesen várták be a magyarságot. Midön itt kicsike seregünket Puchner tizszerte nagyobb ereje megtámadta, honvédzászlóaljaink önkényt, tehát dobszó és zaj nélkül állottak ki és a legnagyobb csöndességben vezettettek állásukba. Igy történt, hogy némely honvéd félre vonultan alva maradt, de midön fölébreszté öt az ellenséges ágyuzás, sietett zászlóalját elérni.

Egy ilyen elkésett honvédet, midön keresté zászlóalját, egy otthon maradt vén szász háza ablakából megkinál egy pohár borral, azt kimutatván háza ablakából s mondván: „jól fog csata laött esni!“ A honvéd nem állhat ellent ilyen kisértésnek, bemegy, lábhoz veszi fegyverét, szájához emeli a poharat s midön kortyantja az erös italt, e vén szász mellben keresztül döfi konyhakésével; de egyetlen jaj-kiáltás s ott terem egy másik elmaradt honvéd.

pasztá, ha a pohár ott nincs, bizonyára megölte volna. Átszellemült, buskomoly mosoly lebegte körül a vezér arcát, midön felelé:

— Mily szép hit az, hogy az anyai áldás ereje még az ellenséges golyók irányát is szabályozza. Vétek volna ezen hitet megingatni, de önnek — folytatá Teleky Sándorhoz fordulva — megmondhatom, hogy én azt hiszem, miszerint még nem ütött utolsó órája azon honvédnek és azért találta a golyó csak a poharat.

— Hátha — kérdé Teleky Sándor, — a pohár nem lett volna nála?

— Akkor, — felelé Bem, — valószinüleg vagy nem találta volna a golyó, vagy egyéb akadályba ütközött volna és mégsem volna semmi baja honvédünknek.

A szászvárosi csata alkalmával Bemnek egyik ágyuját egy csapat ellenség rohammal foglalja el; Bem közéjük lovagol, egyet ostorával arcba csap, mondván: „Nem látjátok, hogy ez az én ágyum;

A Párisalatti harcokból. („Megértem a nagy kitüntetést, hogy a köztársaság katonái a legiszonyubb tüze és közt megéljenezték engem.“ Trachusz szavai.) Eredeti rajz.

megtartotta személyesen is a seregnél megrendelt szokást, hogy t. i. szemle elött mindenkinek jól kellett laknia. Késöbben azonban eltért ezen szokástól: egy nagy pohár kávét reggelizett és esteli öt órakor vagy csata után bármily késön ebédelt.

Ujja elvesztéseig mindig táborkarával és az irodai személyzettel együtt ebédelt; ebéd alatt — lassu étkü lévén, — keveset beszélt; bort csak jót s ebből is ritkán ivott meg ebéd alatt egy meszelnyit és csak egynéhányszor történt, hogy ebéd után berendelt magának egy messzely bort szobájába; ekkor pedig szerette, hogy valakije legyen beszélgetésre; de ekkori társalgása is csupa harcias értelemben folyt.

A nök iránt, ha találkozásra kényszerült velük, tiszteletteljes és udvarias volt a szó legteljesebb értelmében, különben pedig kerülte öket, valamint minden tisztelkedést.

Bem jellemzésére föl kell sorolnunk több kisebb eseményt.

Azt hiszitek, hogy ezen utóbbi honvéd leszurja avagy agyonlövi a vén szászt? korán sem; ö csak elfogja, segitséget hív s miután belép egy másik honvéd, kikérdezi haldokló bajtársát és megtudva a föntebb irt ördögi cselt, elvezeti a foglyot az öreg vezérhez, ki roppant felindulásában, ágyutelepe elött, az egész ellenséges tábor szeme elött azonnal fébe löveti, de meg nem engedi, hogy honvédei a hütlen és orgyilkos hely lakóin másnemü boszut is vegyenek.

Másnap gróf Teleki Sándor egy ezüst pohárral, melyen egy golyó által okozott horpadás volt látható, belép Bemhez és bemutatva azt, elbeszéli, hogy ezen poharat egy anya adá honvéd-fiának emlékül, midön megáldá és táborunkba küldte, megkérvén öt, hogy ezen poharat mindig magával hordja.

A tegnapi csatában — ugymond — kétségen kivül csak ezen pohár menté meg a megáldott honvéd életét, mert azon golyó, mely azt meghor-

takarodjatok, kutyák!“ s ugy megrémiti, hogy ezek Bemet osztrák tábornoknak, a feketesárgára festett ágyut pedig osztrák ágyunak tartván, visszafutnak, azonban vagy száz lépésnyire fölszemlélödnek és Bemre sütik fegyvereiket.

Tovább foly a küzdelem, de minden eröködés hasztalan, mert Dévaról nem érkezik a segitség; az óriási ereju ellenség pedig annyira kiterjeszkedik, hogy jobb szárnya bátran és csata nélkül elfoglalhatja a dévai utat, és csak ekkor s csak miután minden töltés kifogyott, rendeli Bem a hátrálást.

Midön négy ágyunkkal honvédeink Szászvárosnak déli részére érkezének, csak puskalövésnyi távolságban van itt az ellenség.

Bem kérdi a tüzértisztet: van-e kartácsa? Van — mondá a tiszt — négy lövésünk. „Adjon egyet ezeknek!“ Megtörténik s az ellenség ingadozik. „Adjon még egyet,“ — mond Bem s miután ez is megtörtént, tovább hátrált.

Az ellenség ugyan kisérte seregecskénket, de nem oly hévvel, mint azelőtt. Már Pádhoz közeledett, midőn Bem, ki ostorát folytonosan kezében tartá, Bauerhez és a közel álló Makrayhoz fordulva keserüséggel mutatja jobb kezét és mondja: „Ezek a kutyák ellötték egy ujjamat.“ Makray azonnal saját köpenyét levette magáról s a sebesült tábornoknak — ki könnyen volt öltözve — nyakába akasztá. Bauer pedig rögtön orvos után vágtatott s feltalálva Szigeti tanárt, Bemhez küldte, maga pedig Pádra lovagolt s egy otthon talált oláh gazda által vizet töltetett egy nagy tálba, ecetet tétetett mellé s visszalovagolt Bemhez.

Bevezetvén öt a paraszthházhoz, lecemelték lováról s bementek vele a szobába.

Itt Bem legelőször elkérte az orvostól kezében tartott ollóját, sajátkezüleg levagdalta kezéhez ragadt véres kesztyüjét s ekkor hajtogatva jobb keze közép ujját elöre és hátra, mondá: „Ez nem jó, el vele!“ — azután gyürüsujját is hajtogatta, mely szintén meg volt sértve s mondá: „Ez megmaradhat.“

Szigeti orvos hosszasan nézegette a sebet, leültette Bemet, azután megkérte Bauert, hogy tartsa szorosan az ujjat törése alatt és ollójával egy perc alatt levágta azt.

'S ő ugy tartotta oda kezét, mintha csak simitgatnák s azon perczben, melyben az orvos lecsipte ujját, félig mosolyogva fordult főhadsegédéhez s azt mondta: „Nézze, már nem leszek képes irni!“ Ez volt egész panasza.

Miután az orvos bekötö a sebet, megrendelte, hogy folytonosan ecetes vizbe mártott ruhával borogassák.

— Ez lehetetlen, — mondá Bem.

— Miért? — kérdi az orvos, — hisz az örnagy megteszi.

— Igen, de én nem ülhetek szekérbe, mikor seregemet üldözik; a vezérnek ilyenkor lovon a helye.

És merőben nem tágitott; lóra tétette magát.

Harmadnapra már a 27 foknyi hidegben veszélyessé válható sebe dacára vivta az örökre emlékezetes piskii csatát, melyre egymásután következtek győzelmei.

Ekkor már Bem seregénél volt halhatatlan költönk, Petőfi Sándor, később mint örnagy-hadsegéd, kit az öreg oroszlán gyermeke gyanánt szeretett s kinek életéről számos alkalommal aggódva gondoskodott. A piskii csata előtt is rábirta, hogy a Magyarország felé biztos helyre küldött menekült családokhoz csatlakozzék, mert — ugymond — vétek volna életét csatákban kockáztatnia, miután inkább kötelesége hazáját arany tollával, mintsem durva vassal szolgálni.

Egy másik forradalmi irónk következő jellemzést nyujt Bemről.

Első tekintetre sem alak, sem külső, sem modor nem árulja el az uj idő legügyesebb tábornokainak egyikét.

Külseje nemcsak igénytelen: mondhatni csúf. Szemeiben semmi élet, arcán semmi vonzó, ősz haj és szakál s töméntelen sebhely.

Szótalan s rendesen komor. Beszéddel nem buzditja katonáit, de igen is azzal, hogy a legnagyobb tüzben is elöláll. Három szóval kiadja parancsait: ki nem teljesiti, halál fia. Egyszer egy kedvenc adjutánsa nem engedelmeskedék. Letérdeltető. Kértek érte, s a kéröket kurta vasra akarta veretni. Értésére esvén azonban, hogy ez puszta szokás, e szavakkal ereszté el: „Kein Pardon. Subordination!“ A fébelövés után megvallá, hogy legkedvesebb embere volt

Kossuth nem tudott neki elegendö bankjegyet nyomatni. Nem egyszer ajándékozá minden magánpénzét egy magát kitüntetett fiunak.

A nők nem hatottak reá: hideg, udvariatlan volt irányukban.

Az erdélyi nép imádta öt. Kolosvár diszkardda ajándékozá meg, a székelyek pedig komposszeszszorukká nevezék ki.

Hibájául rovják fel, hogy a politikába elegyedék. De ő itt szíve nemes sugalatát követé. Mint békitö mindenütt amnesztiával lépett föl.

Mozdulatai villámgyorsak voltak; az ellenség soha sem tudá, hol áll. Sajátságos stratégiai cselfogásokkal szedte öket rá. A piskii csatánál történt, hogy egy ezred gyalogság ellen öt huszárt küldé. Ezek vonakodtak eleintén.

— Ik lass euck erszisszen! — mond pisztolyát fölemelve.

Azok mentek s az osztrák ezred négyszögbe tömörült.

Ekkor elhelyezett ágyuiból a tömegbe állott ezredbe lövet, mely kénytelen volt megszaladni. Az öreg kezeit dörzsöli s mosolyogva mondja: „Österreikische Taktik!“

Később már sebei miatt lóra ülni nem tudott, gyalog pedig csak tipegett. Ezért kétlovas könnyü hintóban járt.

(Vége következik.)

Vizkeresztkor „három királynak“ készülö gyermekek. (Saját olajfestménye után fára rajzolta Bellm Pál.)

Ujabb adat a magyarországi szabadkömüvesség történetéhez.

E lapokban már többször volt szó a szabadkömüvesség eredetéről, céljairól, átalános s különösen magyarországi történetéről, mikre vonatkozó adatokat — tudtunkkal — e sorok közlöje elött más még nem hozott volt napvilágra.

Egy régibb cikkünkben közöltük volt a magyarországi szabadkömüvesség állapotát Mária Therezia alatt s azon hazánkfiai neveit is adtuk, kik akkor ezen titkos társaságban részt vettek. Fölemlitettük volt azon üldözéseket is, melyeknek ezen társaság páholyai (alosztályai és gyülésheljei neveztetnek igy,) ki voltak téve a különben magasszellemü, hanem bigot királyné alatt, de

rról, hogy hazánkban még a mult század végén, az ugynevezett magyar jakobinusok szövetsége előtt is lettek volna szabadkőmüvesi páholyok, eddig nem volt tudomásunk, bár igen valószinűnek tetszett, hogy humánus érzelmeikben a kor szinvonalára emelkedett egyes hazánkfiai a külföldi, nevezetesen francia- és németországi páholyok tagjai voltak.

Most azonban eredeti kéziratában egy 1792-ben szerkesztett és Ferenc császárhoz, a magyar jakobinusok későbbi véres üldözőjéhez, minden titkos társaság kemény ellenségéhez intézett németnyelvü előterjesztés került kezeink közé, melyben — ugy látszik, az uralkodó egyenes felszólitására! — a *zalaegerszegi magyar kőmüves-páholy* egyik tagja a kőmüvesség fokait, mystériuma titkait, jelvényeit s e titkos társaság céljait ismerteti.

Ez okirat annál érdekesb lehet az olvasóközönségre nézve, mert habár ma már külföldi szabadkőmüvesi páholyok tagjait láthatunk miniszteri székeinken is, habár a kormány szabadkőmüvességi páholyokat hazánkban is nyiltan alapitani többé nem ellenzi, mégis ezen titkos társaság lényegét csak kevesen ismerik vagy félreismerik, kivált azon megtámadások, rágalmak és szidalmak következtében, melyekkel a klerikális lapok a szeretet tanát vallásküllönbség nélkül minden emberre kiterjesztő és világosság után törekvő szabadkőmüveseket illetni szokták.

Ime, az idézett németnyelvü okirat magyar fordításban igy hangzik:

„Fölséged!

„Bárha meg vagyok róla győződve, miként Fölséged senkinek lelkiismeretén nem akar erőszakot elkövetni, mindazáltal tekintetbe véve azt, hogy a dolgok mostani állapotában azon uralkodókra nézve, kik alázatos tartományaik nyugalmáról gondoskodnak, szükséges a titkos társaságokkal is megismerkedniök, (bárha én, miként a többi kőmüves is, esküvel s életveszélyeztetésemmel fogadtam meg, hogy a nekem megmagyarázott mystériumokat senkivel sem fogom közölni,) mégis azt hiszem, miként esküszegés nélkül is — mit becsületes embernek a halálnál jobban kell kerülnie, — fel vagyok jogositva Fölségednek szabadkőmüvesi fölfedezéseket tenni, mire más meggyőző okaim is vannak s azon mystériumokat, melyekbe be vagyok vezetve, kinyilatkoztatni.

„1-ször. Én a szabadkőmüvesi rendben a három közönséges fokot nyertem meg, mind: az inasit, a legényit és a mesterit a skót mesteri fokkal együtt; s ha a páholyok legfelsőbb parancsra el nem tiltatnak vala, talán még magasb fokokat is nyertem volna, miután ezért megtettem a kellő lépést.

„Az első fokban következő képletes csoportozat (tableau) állittatott elém, ugymint: mosaique talapon hét lépcső s két oszlop ajtóval, mely Salamon templomába vezetett; s aztán egy ablak. Felül villogó csillag. Az egész képletet láncszerü cifraság keritette be. A talajon még szögletmérő, vizszinmérő, cirkalom, egy nyers s egy faragott kő is feküdt. Ezen hyeroglyphák magyarázata és titka ez volt, hogy: az igazi kőmüvesnek a mosaique-talajon óvatosan kell haladnia, s hogy sohase lépjen a bünnek, de mindig csak az erénynek földjére. A hét lépcső — mely a bölcseség hét fokát ábrázolja, — azon lajtorja lenne, melyen a Salamon temploma szentélyébe mehetni. A villogó csillag az istenséget ábrázolta, kinek szemét senki sem kerülheti ki, mit a kőmüvesnek legkevésbbé szabad megkisérlenie. A két oszlop egyike, melynél az inas munkáját, másika, melynél a legény bérét kapja; az első *J.*, a második *B.* betüvel van jelölve: a *J.* Jakin, a *B. Booz* szónak felelvén meg. Az első szó inast, az utóbbi legényt jelent. A faragott kőkocka simult kőmüvesi erkölcsöket, a még faragatlan kő nyers szokásokat jelent. — A szöglet- és vizszin-mérő értelme: hogy a kőmüvesnek mindenhez megfontolva s a bölcseség mérlegelése nyomán kell fognia. Az ártatlanságot s az erkölcsök tisztaságát azon fehér kötény és fehér kesztyü jelentette, melyet a fölvett kőmüvesnek a páholyban adtak. — Ezen képletes csoportozat az inas és a legény számára volt.

„A mesteri fokot nem a páholyban, hanem levelezés utján nyertem, következésképen itt nem állittatott elém jelképes csoportozat, s ez a *zalaegerszegi páholy* felállitása után még nem is közöltetett; hanem csak *Hyram* történetét adták tudtomra, ki bölcs és épitészethez értő ember vala, kinek felügyelete alatt épült Salamon temploma, s kit három gonosz segéde meggyilkolt. Ezen egész történetben legnevezetesb volt az *akácia*, mely az ártatlanság jelképe; ezen fának egy ága az erényes Hyram sírjára ültetteték, mi egyszersmind jelölé, hogy hol van ez eltemetve.

„A skót mesteri foknak ismertető jele a szó: *Jehovah*, s ezen fok a közönséges mesteri fok fölé emelkedék. Ezen fokból sem volt jelképes csoportozatom, minthogy velem ezen fok is csak levelezés utján közöltetett s minthogy az az *egerszegi uj páholyban* nem osztogattatott; mindazáltal értésemre adatott, hogy a bölcseség- és erőnek, mely utóbbi nélkül az elsőt sem meg nem lehet szerezni, sem meg nem lehet tartani, jelképeiül bizonyos állatok, mint oroszlán és kigyó vétettek föl. A mennyiben ezen fokról tudomást szerezhettem, ez a következő: hogy ezen fok Skóciában támadt azon kőmüvesek között, kik a királyi családnak, aztán pedig Jakab hercegnek, későbbi angol királynak legkitünőbb hivei valának; s minthogy ez az özvegy királynőnek vala fia, azért a szabadkőmüvesek később magukat az *„özvegyek fiának"* nevezték.

„A mi azon kőmüvességi felekezet célját illeti, — melyet én követtem, — ez a *jótékonyság* a legtágasabb értelemben, tehát mindenkivel jót tenni, nem tekintve állását vagy vallását.

„Véleményem a kőmüvességre vonatkozólag az, hogy ez azelőtt igen jó volt; most azonban, midőn a kőmüvesség köpenye alatt annyi csalás támadt, midőn a kőmüvesség annyiféle felekezetté fajult, veszélyessé lehet, ha gonosz kezek közé jut.

„Hogy tehát magamat s hozzám közelebb álló kőmüves-testvéreimet minden veszély ellen biztositsam: ez okból *Aigner kapitányhoz* fordultam, kiről hittem, hogy a kőmüvességben mélyebben be van avatva; ettől kaptam meg az alkotmányt a a *zala-egerszegi páholy* számára azon biztositással, hogy munkánk célja Fölséged előtt nem ismeretlen, s hogy Általa helyeseltetik. Alig volt azonban ezen páholy felállitva 1792-ben, már a következő év őszére munkálkodását magunk hagytuk abba, nehogy bárkit is botránkoztassunk, miután értésünkre esett, hogy avatatlanok a szabadkőmüvességet többnemü dologgal méltánytalanul vádolják.

„Hogy azonban ezen, a mystériumokra vonatkozó s legalázatosabban előterjesztett nyilatkozatom igazságon alapszik, arra nézve méltóztassék Fölségednek legkegyelmesebben egy más kőmüvest is kihallgatni. Én legjobb lelkiismeretemmel állithatom, hogy Fölséged a kőmüvesek közt, ha nem többet, bizonyára nem bir kevesebb hü alattvalót, mint azok között, kik nem kőmüvesek."

Eddig az érdekes okirat, melynek közléséhez még azon kérést intézzük különösen megyei levéltárnokainkhoz és a levéltárak kutatóihoz, a menynyiben adatokra bukkannának a szabadkőmüvességre vonatkozólag, szíveskedjenek azokat közzétenni, miután hazánk müvelődési történetéhez az ily adatok is hasznos felvilagositással járulnak.

Szokoly Viktor.

Dumas emlékirataiból.

(Meghalt Dieppe mellett, Plyben, 1870. dec. 5-kén.*)

Születéshelyem — igy kezdi Dumas tizennégy kötetre terjedő emlékirataiban — Villers-Cotterets, egy kis város Aisne-megyében, Páris és Laon között.

„Én itt 1802. julius 24-kén születtem (Elhunytakor tehát 68 éves volt.)

„Én korszakunknak azon emberei közé tartozom, kiktől csaknem mindent el akarnak vitatni s velem szemben annyira mentek, hogy még *Davy de la Pailleterie* nevemet sem hagyták megtámadás nélkül, mely névre egyébiránt soha sem adtam sokat, miután azt soha sem használtam, s ezt *Dumas* nevem mellett csak hivatalos okiratokban találhatni föl."

Nagyatyja, Dumas Davy de la Pailletterie őrgróf birtokait hazájában eladván, szent Domingo sziget tére vándorolt ki s ott született irónk atyja indián anyától. Az öreg gróf később visszatért Franciaországba s második nőül gazdasszonyát vette el; ekkor fia összekoccanván vele, lemondott családi nevéről s Dumas Sándor néven mint közember egy dragonyos ezredbe lépett. Midőn Villers-Cotteretsben egy polgárleányt vett nőül, akkor már a köztársaság ezredes-dandárnoka volt s midőn fia, irónk született, I. Napoleon egyik legvitézebb tábornoka.

Viszály törvén ki Bonaparte Napoleon és Dumas tábornok közt, ez nyugalomba lépett, s az uj császár hálátlansága annyira hatott kedélyére, hogy csakhamar meghalt, családját szegénységben hagyván.

Irónk anyjának összes vagyona 30 hold földből állott, midőn a kis Dumas árvaságra jutott s a gondos anya ennek jövedelméből neveltette fiát s annak testvérnénjét.

I. Gergely abbé.

Elhatároztatott — mondja Dumas — hogy a papnövelde helyett, melyben egyik rokonom ingyen helyet hagyományozott számomra, Gergely abbé collegiumát látogassam. Villers-Cotterêtsben „collegium" névvel Gergely abbé iskoláját tisztelték meg, miként Angliában bizonyos nagy urak törvénytelen szülötteit „lord"-oknak szokták nevezni.

Tehát Gergely abbé collégiumát kellett látogatnom.

Oh, hadd beszéljek Gergely abbéról, hadd beszéljek sokáig, hadd beszéljek ugy, miként egy becsületes, érdemes, szent emberről kell beszélni.

Gergely abbé nemcsak becsületes, de ennél több: igazságos ember is volt. Azon néhány év alatt, mig felolvasásokat tartott, kétszáz tanitvány volt kezei alatt s én egyet sem ismerek ezek közül, kiből ne vált volna derék ember.

Negyven évig volt ő a villers-cotterétsi plébánus oldala mellett, és soha sem mert róla ez idő alatt senki sem oly valami roszat mondani, mi a papok ellenségeinek s a szabad gondolkozásuknak mindig viz szokott a malmukra lenni. Azon anyák, kik gyónni jártak hozzá, midőn még mind ők, mind ő fiatalok valának, ezen anyák bizalomteljesen vitték eléje leányaikat; mert jól tudták, hogy itt — más helyektől egészen különbözően — csak szemérmes és atyai szavak fognak a gyóntatószék rostélya mögül fiatal fülcikhez jutni.

Sohasem volt gazdasszonya avagy szolgálója; testvérével, egy kicsinyke, sovány, öreg, púpos nővel élt, ki morgolódó volt ugyan, hanem öcsését nagyon tisztelte, csaknem istenitette!

Szegény abbé, kit mi annyiszor tettünk szerencsétlenné, kit annyiszor megharagitottunk, ki minket oly sokszor kiszidott s ki mindnyájunkat mégis oly nagyon szeretett!

Mielőtt még szó lett volna róla, hogy collegiumát látogatni fogom, már annyira szerettem őt, miként a legkisebb ellenszegülés nélkül megnyugodtam benne, életem ezen uj pályájára lépni. S aztán, mennyivel szeretetreméltóbbnak is látszott ez előttem, mint a seminarium!

Gergely abbé oktatása a mise után, reggeli fél kilenckor kezdődött s délben tizenkettőkor végződött; ekkor mindenki haza ment szüleihez ebédelni s egy órakor visszatért. Egy óra után öt pere mulva az oktatás ismét megkezdődött s négy órakor lett vége.

*) Egy eddig meg nem jelent, Pesten fényképezett arcképét közli jövő számunk.

Ha ehhez még hozzá adjuk a vasárnapokat, az egész, fél és negyedünnepeket, láthatjuk, hogy az általam megkezdendő élet nem volt épen valami nagyon terhes.

Meg kell itt jegyeznem, hogy gyermekkoromban a város egyéb gyermekei nem kedveltek valami nagyon, én hiú voltam, szemtelen, durva, telve önbizalommal és csodálattal saját kicsike személyem iránt, de fogékony nemesebb érzelmekre is, ha önszeretetem vagy eszem helyett szivem jött kérdésbe.

A mi testi tulajdonaimat illeti, elég csinos gyermek voltam; hosszú, szöke fürtös hajam volt, mely vállaimra omlott alá s mely csak tizenöt éves koromban kezdett göndörödni; szemeim kékek és nagyok s mellékesen mondva, arcom részei közül a mai napig ezek tartották fenn magukat a legjobban; orrom egyenes, kicsiny, meglehetősen arányosan alkotott; ajkaim pirosak s fogaim fehérek, bár meglehetősen rendetlen sorokat képeztek. Arcom szine vakitó fehér volt, s anyám állitása szerint ez azon borszesztől származott, melyet atyám viselőssége alatt innia meghagyott s mely arcszinem akkor kezdett barnává átváltozni, midőn hajam göndörödni.

Egyebiránt karcsu voltam és sovány, mint a komló-karó.

Gergely abbé collégiumában a tantermek nem voltak épen tágasak s huszonöt-harminc tanuló megtöltötte azokat. A növendékek ily kis száma mellett tehát egy uj tanuló belépése esemény volt.

De rám nézve is igen fontos volt ezen lépés; nagyapám egyik kabátjából anyám teljes öltözetet készittetett számomra, melynek alapszine fehér kávéhoz hasonlitott s ez tele volt hintve apró fekete pettyekkel. Én ez öltözettel nagyon meg voltam elégedve s hittem, hogy ez pajtásaim előtt jelentékeny feltünést fog okozni.

Egy őszi hétfő reggelén tehát nyolc órakor lépdeltem azon forrás felé, melyből majd a tudást nagy kortyokban szivandom magamba: komolyan, kimért lépésekben haladtam, orromat magasra tartva s hónom alatt egész könyvtárammal: nyelvtannal, szótárral s a Historiae Sacreakkal, s mindez ujdonatuj volt, miként öltözetem. S igy előre örvendettem azon hatásnak, melyet megjelenésem a mártirok községére fog gyakorolni.

Gergely abbé udvarába egy nagy, bolthajtásos kapun át kellett belépni, mely a soissonsi országutra nyilt: ezen kapu egészen tárva-nyitva volt.

Végigjártattam szemeimet az udvaron, — az üres volt.

Azt gondoltam, hogy későn jövök s hogy az oktatás már megkezdődött. Egy ugrással keresztülszöktem a küszöbön, de azon pillanatban becsapódott mögöttem a kapu; hangos örömkiáltás fogadott s két sor egymásra rakott hordóból sürü zápor csapott reám.

Föltekintettem s mindegyik hordón egy-egy tanulót láttam, kik fogadásomra ugyanannyi szökőkutat hoztak mozgásba, megnyitván a vizzel telt hordók lyukait.

Ezen fogadás nagyon nem tetszett nekem; hanyatt-homlok elfutottam, első meglepetésemben azonban mégis megállottam egy pillanatra; miután azonban megfutottam, még néhány lábnyit a záporban kellett tennem s midőn ebből kijutottam, csak úgy csurgott rólam a viz.

Már természetemnél fogva nagyon hajlandó voltam a sirásra. Midőn még gyermek voltam, gyakran leültem egy sarokba s minden ok nélkül elkezdtem sirni. Ekkor aztán hozzám lépett anyám, s minthogy én, miként Caesar, mindig harmadik személyben beszéltem anyámról s miután, tréfából házunknál mindenki ezt a szokást vette föl, igy kérdezett anyám:

— Miért sir Dumas?

— Dumas azért sir — válaszoltam — mert Dumasnak könyei vannak.

Ezen felelet, mely minden aggályt eloszlatott, anyámat csaknem mindig kiélégitette, nevetve távozott s engedett engem szivem szerint sirni.

Hahogy ok nélkül is szoktam sirni, annál inkább kellett sirnom, mikor arra volt okom.

S vajjon kellett-e erre fontosabb ok, mint azon megaláztatás, melyet személyem, s azon kártétel, melyet új ruhám szenvedett?

Azért tehát midőn az abbé visszatért a miséről, engem a lépcsőn ülve s könyeimbe fürödve talált.

Alig mutatta magát Gergely abbé, midőn pajtásaim engem már is körbe fogtak, s látszólag valóságos részvéttel kérdezgették egymást, hogy ugyan miért sirhatok? Gergely abbé áttört a kis tettetők körén, két-három lépcsőn fölment, pápaszemét föltette, (mert oly rövidlátó volt, mint valami vakondok,) darabig rántekintett s aztán kérdezte, hogy mi bajom?

Válaszolni akartam, hanem az abbé háta mögött húsz összeszoritott ököl nyult felém, s húsz fenyegető arc pislogott rám jelentékteljesen. Erre annál hangosabban orditottam; Gergely abbé most megfordult és — minden arc mosolygott, minden kéz zsebébe bujt.

— Mi baja van? — kérdezé az abbé.

— Mi nem tudjuk — feleltek a kis Tartuffe-ök. — Mióta itt van, mindig sir.

— Hogyan, mióta bejött, mindig sir?

— Valóban úgy van; mondjátok: nem igaz?

— Igen, igen, igen! — kiáltott mindnyája — Dumas sir.

— Nos tehát, mondjátok meg, miért sir Dumas?

— Ej! — vágott közbe egyik, ki a szülei házamban szokott bánásmódot alkalmasint ismerte, — Dumas sir, mert Dumasnak könyei vannak.

Ezen gúny dühössé tett.

— Nem, — kiáltottam — nem igaz! Én nem azért sirok, mert könyeim vannak, hanem mert . . . mert . . . fejemre vizet eresztettek, ezért sirok.

A büntény oly különös, az ötlet oly rendkivüli volt, hogy az abbé kétszer ismételteté vádamat.

Azzal aztán növendékei felé fordult:

— Menjünk fel uraeskáim; ott majd bővebben beszélünk a dolog felől . . .

— Hah, kölyök! Hah, feladó! hah, áruló! — fenyegetőzött némely suttogó hang. — Várj csak, majd ha kimegyünk!

Az abbé megint visszafordult.

Mindenki halgatott. Fölmentünk a tanterembe.

Mindenki elfoglalta helyét. Nekem még nem volt; tehát állva maradtam.

— Jer ide, kis barátom, — mondá az abbé.

— Itt vagyok tisztelendő ur, — viszonzám még mindig zokogva.

Ezzel tapogatni kezdett engem.

— De hiszen a szegény gyermek egészen vizes!

Még jobban orditottam.

— Hogyan, ti azt meritek állitani, hogy könyei töl azott igy át?

— Minden bizonynyal!

— De tisztelendő úr, — kiáltottam közbe — hanem hátamra csak nem hullathattam könyeimet, pedig hátul ép oly vizes vagyok, mint elől.

Az abbé meggyőződött a tény hitelességéről.

— Nos jól van, — mondá ezután; — ma délután nem lesz recreáció; most mindjárt körömrekoppintást kaptok, holnap reggelre pedig háromszáz verset.

Most a morgás- és sóhajtozásnak oly hangversenye támadt, milyen Dante szerint a pokol első csarnokában van.

Ezen morgás- és jajgatásba oly fenyegetések vegyültek, hogy borsozott a hátam beléjük.

De meg kellett hajolniok; az abbé a régibb tanitók mintaképe volt; fülei süketek s keze erős. Most hozzá fogott léniájával a körömökre koppintáshoz, mire a morgások, jajgatások és fenyegetések még hangosabbakká lőnek.

Mindinkább beláttam, hogy vihar tornyosodik fejem fölé, melynek okvetlenül ökölcsapások jégesőjében kelle kitörnie.

A körömrekoppintásokban az volt a jó, hogy a tanórák alatt mitsem kellett dolgozni; kilenctől tizenkettőig senki sem irt egyetlen sort sem azon ürügy alatt, hogy az abbé úr oly erősen koppintott a körmükre, miként az ifjuság keze egészen megmeredt bele.

Az abbé a kedves ifjuságnak elengedte az irást is.

Délben mindenki ürügyet keresett reá, hogy a szobaáristomból megmeneküljön. Szinte hihetlen, hogy ezen kis embereknek egyszerre milyen mindenféle halaszthatlan ügye lett.

Ezen ürügyek közül háromra még emlékszem, s három tanulótól, Saurier-, Ronet- és Celoirtól származott. Sauriernek klarinét-órája volt, Ronetnek hashajtót kellett bevennie, Celoirnak pedig a katonai sorozásnál számokat kellett húznia.

Magától értetődik, hogy Gergely abbé a klarinét-órát, ricinus-olajat s a sorshúzást más napra halasztotta.

Délben egyes-egyedül mentem haza.

Mily komoly szemlélődéseket tettem utközben! Tisztán láttam most, hogy sokkal jobb lett volna a tréfán — bármennyire nem is volt az nevetséges, egy jót nevetnem, mintsem sirnom.

Szomoruságom azonnal feltünt anyám előtt s azonnal tudakozódott melancholiám okáról; én azonban nem akartam magamat még nevetségesebbé tenni s azért bölcsen hallgattam.

Egy órakor megint a collégiumba mentem; mindegyik diák megkapta otthonhazulról ebédjét, mely azonban legtöbbjüknél csak egy-egy darab kenyérből állott.

A morgás és jajgatás elnémult, de annál hangosabbak voltak a fenyegetések; a lég terhes volt s itt ott már cikázott egy-egy villám. Valahányszor föltekintettem a papirról, melyre a „*mensa*" eseteit irtam, egy-egy öklöt láttam, mely az épen leirt esettel semmiképen sem rimlett.

Nem kételkedtem fölötte, hogy hazamenet közben darabokra tépnek.

S nem a nagyok fenyegettek legjobban; ezek erejük érzetében nem találták fáradságra méltónak egy gyermeken boszút állani.

Legharapósabbak az aprók, a korombeliek valának.

Különösen valami Bligny, egy posztókereskedő fia annyira fölmérgelődött ellenem, miként világosnak látszott, hogy az általános boszúszomj ezen Blignyt fogja végrehajtó eszközül választani.

Bligny két évvel idősebb volt mint én, a mi miatt öt később a nagyok közé számitottam, bár magasságára velem egymértékü.

Ezen athlétával küzdenem tehát rám nézve nem volt vigasztaló.

Én azonban annyit hallottam azon három párviadalról, melyet apámnak ezredénél a király és királynéért kellett küzdenie, hogy csakhamar beláttam, miként ilyetén ügyből az ember nem menekhetik oly könnyen.

Fejem ezen gondolatokkal annyira tele volt, hogy azon három vagy négy esetben, melyet a mensa-ról leirtam, legalább is tiz hibát követtem el.

Vajjon hosszu volt-e pajtásaimnak az idő? nem tudom; de azt tudom, hogy számomra soha sem repült el az oly gyorsan. Midőn négyet ütött s Gergely abbé elmondotta az imát, azt hittem, hogy a tanidőnek még fele sem mult el.

Most tehát ki kellett mennem! Összeszedtem magamat s könyveimet oly lassan szedtem össze, a hogy csak lehetett; ha utolsó megyek le — gondolám — addig a vihar talán elhuzódik.

S valamely bensö szózat mégis azt sugta nekem, hogy árulkodásommal sokkal nagyobb boszut idéztem fel, hogysem száraz bőrrel elvihetném.

Gergely abbénak csak egy szót kellett volna mondanom, s vagy ő maga vezetett volna haza, vagy nővére által kisértet el; de beláttam, hogy ez gyávaság lenne, mely egyébiránt a vihar kitörését csak elhalasztaná, de meg nem akadályozná; mert az abbé s nővére örökké nem kisérhetnek haza s jöhet oly nap, midőn majd magamnak kell

mennem s e napon egyik vagy másik pajtásommal okvetlenül meg kell birköznom.

Elhatároztam tehát: a veszélylyel szembe szállani.

Kérem el nem feledni, hogy mindezen gondolatok oly föben forogtak, mely még csak tiz tavaszt látott.

Midön határzatom megszilárdult, magamat ajánlottam az abbénak, aggodalmamat egy mély sóhajtásba öntöttem s azzal lementem a lépcsön.

Nem csalódtam. Az egész kollégium félkörben állott, miként a nézők az amphitheátrum lépcsöin állunk?

— Igen, igy állunk.

— Tehát te verekedni akarsz?

— Meg akarlak verni.

— Komolyan?

— A legkomolyabban.

— Nos jó, várj hát kissé . . .

E közben a lépcső aljára értem; ott letettem könyveimet, levetettem kabátomat s mellényemet, s fölgyürtem ingujjaimat, miként ellenfelem s folyton kiabáltam: „Mit, te verekedni akarsz? Várj csak, várj!“

Hanem pajtásaimnak is igazságot kell szolgáltatnom és megjegyeznem, hogy ezen győzelmemet egyhangu helyeslléssel kisérték.

Kabátomat megint fölvettem s csak ezen néhány, de minden akkori gondolatomat kifejező szót mormogtam: „Igy, már most megkaptátok, most megkaptátok a magatokét!“

Ennek azt kellett jelentenie: „Tartsátok jól eszetekben, hogy micsoda fickó vagyok én. Egészben véve félénk, de ha felböszitenek, akkor egy Nagy Sándor, Hannibal, Caesar! Nesztek, most megkaptátok a magatokét!“

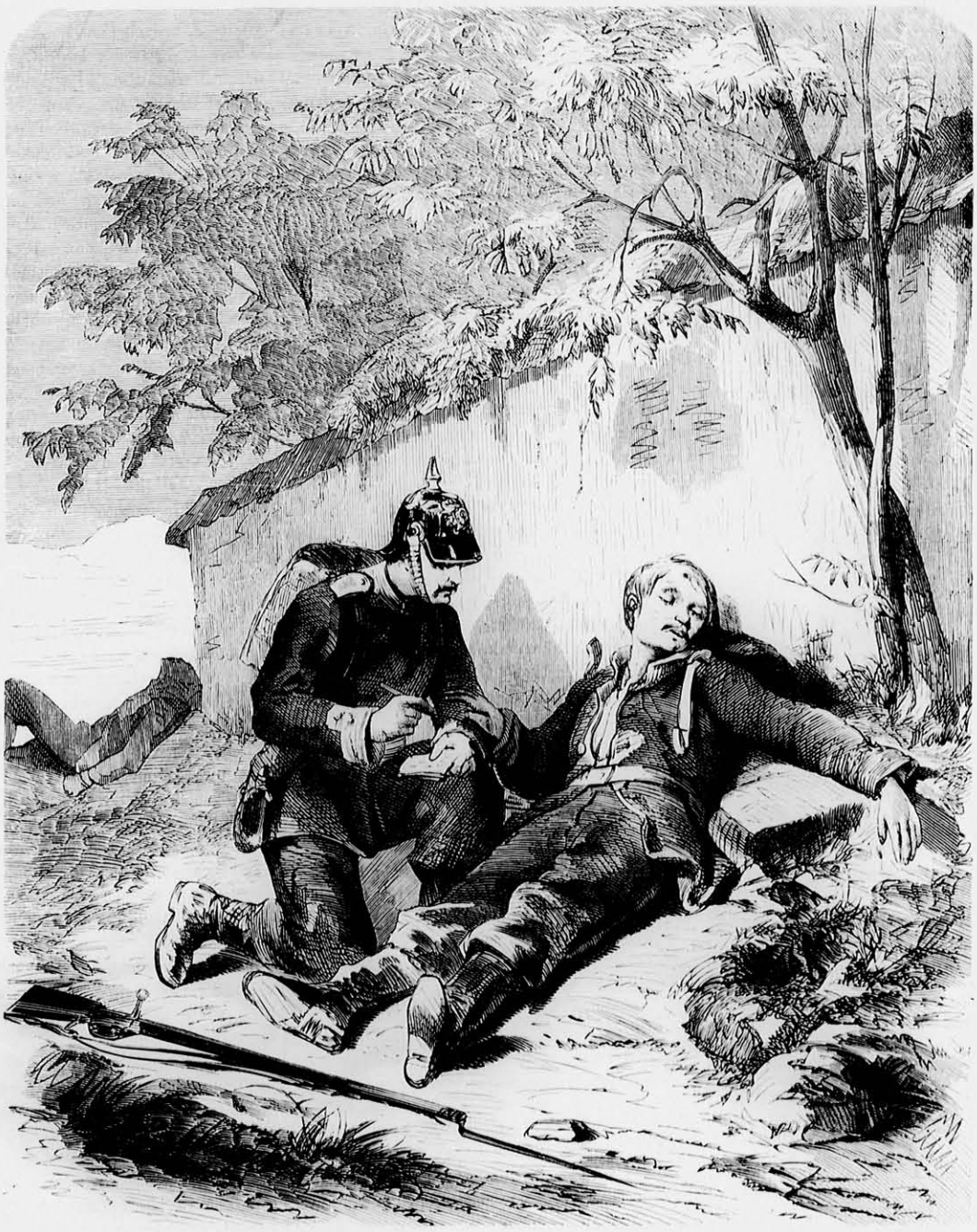

Az utolsó levél.

s a lépcső alján Bligny várakozott reám, kabátját levetve, ingujjait felgyürve!

Erösen hozzá kapaszkodtam bátorságomhoz, mely el akart illanni; erőszakot követtem el hajlamomon, hogy a pillanat ura lehessek, fél percig tartott a belső küzdelem s azzal az erkölcsi erő győzött az anyagin, az értelem az ösztönön.

Egyébiránt éreztem, miként sarkantyúra van szükségem, hogy tetthez lássak; s éreztem azt is, miként ezen sarkantyút magamban hordozom s hogy szóval kell magamat biztatnom.

— Aha, — kiáltottam Bligny felé — tehát igy

Mily helyesen itélt az a böles tábornagy, ki azt mondta, miként a háboru egész müvészete abban áll: magát rettenthetlennek tettetni, az ellenséget pedig annál jobban rémiteni!

Én ugy viseltem magamat, mintha egyátalán nem félnék és — Blignynek vesztenie kellett. Nem mondom, hogy küzdelem nélkül vesztett, de jobb lett volna rá nézve nem verekednie. Egy ökölütés arcára, a másik fogaira, mit csak gyönge orrbavágással viszonozhatott, azután részéről gyors visszavonulás, — mindez csak egy pere müve volt. Én lettem a csatatér ura.

Körben álló pajtásaim hasonló nézetben látszottak lenni, mert midön távoztam, készségesen nyitottak előttem utat.

(Folytatása következik.)

Egy jelenet a Páris alatti harcokból.

A jelenleg folyó háboru véres jelenetei mindig bő anyagot fognak nyujtani a történetirónak és festőnek egyaránt. Az ököljog, a nyers erő a müvelődés és civilizáció minden eszközét fölragadta fegyverül, s évezredek buvárlatainak eredménye teszi iszonyatossá a képet, mely északi Francia

ország térein oly nagy kiterjedésben váltakozik, s mindinkább letépve magáról a művelt kor jellegét, már is annyira elvadult, hogy hozzá hasonló vérengzést hiába keresünk a történelemben. A keresztes hadak palaestiniai táborozása tul van szárnyalva a Páris körül történtek által; a tatár csordák dúlásai a pusztitás fogalmát nem fejezik ki, ha Strassburg és Metz környéke lakóinak inségét ismerjük.

A részvét minden hurját igénybe veszik a porosz háboru jelenetei. Az iszony és borzalom tényeinek följegyzésében gazdagok lesznek a történelem lapjai, melyek e hadjáratról szólnak. A késő idöszak meg fog döbbenni azon tanulság fölött, hogy e hadjáratban az egyén elveszett mindenütt a tömegben, s a hösiesség már-már a mythosz ködébe tünt el, mert nincs e háboru nagy vonásai közt egyetlen sem, mely egyes személyeket emelne föl. Itt számok, tömegek lépnek elö, elvész a tág cselekvésből az egyed, ezerek lesznek egygyé, s ezeknek nincs vezetéknevük, csak vezényszavuk, és numerusok. Az 56-ik ezred gyalogság, vagy a 23-ik ezred lovasság! Ez a harcolók és győzök neve.

Leginkább a porosz hadviselésből győződünk meg, hogy az egyén szereplésének nincs tere s a tulnyomó számban kell lenni az elönynek.

Készakarva választottunk tehát jelen számunk egyik illusztrációjául oly jelenetet, melynek mélyebb értelme van, s melyhez nemes eszme tapad.

E jelenet egy epizódot ábrázol a Páris alatti harcokból.

A párisiak dec. 2-diki kirohanásának történetét ismeri minden olvasó a politikai lapokból. A kitörést Páris katonai föparancsnoka: Trochu, továbbá Ducrot tábornok vezényelte, s a francia katonákra nem végzödött diestelenül, bár nagyobb eredmények nem követtek a véres napot. 150,000 ember és 400 ágyuból állt az erö, melylyel a német hadaknak meg kellett küzdeni.

A franciák egymás után több helységet foglaltak el, s a Marne folyón nyolc hidon törtek át. Mind Trochu, mind Ducrot tábornokok jelen voltak a tüzben s népszerüségüknél fogva nem kis mérvben segitették elö a legénység bátorságát.

Montmélis nevü falut a poroszok sokáig védelmezték, de végre is ki kellett abból vonulniok, s a franciák csaknem nyomról-nyomra üldözték. A falu alatt a poroszok erösitést kapván a würtembergiektöl, makacsul visszafordultak, s a küzdelem csaknem puska-agygyal folyt. Több würtembergi ágyú tüzelése gyámolitotta a németeket, mit a francia tüzérség is viszonzott.

A legnagyobb tüz közepette megjelent Trochu tábornok s kitartásra intette embereit. A franciák, a mint meglátták öt, éljenezve üdvözöltek.

— Ne engem éltessetek, — mondá Trochu, hanem Ducrot tábornokot, mert esküszöm, hogy ö Franciaország legjobb katonája. Éljen a köztársaság!

Szavait még harsogóbb üdvözlés követte.

E jelenetröl megemlékezik Trochu azon proklamációban, mely által a harc felöl értesiti a párisiakat, s melyben többi közt ezeket mondja:

„Megértem a nagy kitüntetést, hogy a köztársaság katonái a legiszonyubb tüzben megéljenezték engem."

Mindenesetre jellemzö szavak.

—:—

Vizkeresztkor.

— Jertek fiuk kántálni!

Nem nagy elökészület kell hozzá, mert már karácsonról megmaradt az apparátus. Ott van a „betlehem" kemény papirosból, aranyfüstös csillaggal; ott vanak a bundák, melyekben karácson este a pásztorokat ábrázolták, s melyek jók lesznek Gáspár, Menyhért és Boldizsár királyoknak is. A mi legfö: egy nagy csillag, mert benne van az irásban, hogy a három királyt egy csillag kalauzolta. Hanem ezt könnyen lehet csinálni aranyos papirosból.

A régi mysteriumok maradványa a vizkereszti „kántálás" és alakoskodás, mely hazánkban mindenütt virágzik, s nem lehet képzelni kisvárosi házat, melynek ablakai elött karácson és vizkereszt estéjén meg ne jelennének a „betlehemi pásztorok," vagy a három király, a gyertyákkal világitott betlehemi jászolylyal és a napkeleti királyok csillagával. Alkalmi énekek mellett mutogatják meg, és szivesen fogadnak egy-egy darab kalácsot vagy egy pár krajcárt a „Jézuska számára," ki fázik.

Egyik képünk azt a jelenetet ábrázolja, midön három gyermek otthon készülödik a vizkereszti kántálásra, s lehetöleg ismerhetlenné igyekszik tenni magát mindenik. Az egyik már készen áll egy hosszu nagy köntösben, kezében a vezér-csillagot tartva. A másik egy nagy ösz szakált illeszt föl, a harmadik pedig a gyertya lángjánál megkormositott tányérról keni be arcát.

A házbelick mosolyogva nézik e készülödést, mely oly nagy lelkiismeretességgel és buzgalommal foly.

Francia posta-galamb.

A kik megfordultak a képzömüvészeti társulat tavaszi nagy kiállitásán, bizonynyal emlékezni fognak e festvény eredetijére, mely a benne rejlö kedély, az alakok helyes kifejezése és eredetisége, ugy a technikai kivitel ügyessége által mindenknek feltünt. Böhm Pál fiatal festésünk müve ez, kinek tehetségéröl a lapok is a legszebb elismeréssel nyilatkoztak, s kitöl több, népies jelenetet ábrázoló képet fogunk közölni lapunkban.

Az itt közlött képet maga a festö rajzolta le az eredeti után számunkra.

Az utolsó levél.

Képünk az annyi ezer családot két koronás fö személyes érdekei miatt gyászba döntött háboruból ábrázol egy megható jelenetet s pedig a müvész által természet után rajzolva.

A jelenet a saarbrückeni csata után történt.

Egy westphaliai katona a sebesültek segélyére küldetvén ki, egy ifjú porosz gyalogra talált, ki hátával egy kertfalhoz támaszkodotr. Mellén keresztül lövést kapott és sebe halálos volt.

A westpháliai kérdezte, hogy akar-e inni, mire a szegény ifjú, kinek arcát az iszonyú szenvedés egészen elváltoztatta, fejét tagadólag rázta, hanem intéssel arra kérte bajtársát, hogy nedvesitse meg kiszáradt ajkait.

Midön ez megtörtént, gyönge hangon kérdezé a westphaliaitól: tud-e irni? Ez igent mondott s elövette tárcáját. S a haldokló most diktálni kezdett, elöbb a cimet: „Berlin, orániai úton, tizedik szám," azután: „Édes anyám, isten veled!..."

E pillanatban egy másik sebesült egy ital vizet kért. A westpháliai oda nyujtotta neki s midön megint visszafordult a porosz ifjúhoz, ez utolsót sóhajtott és meghalt.

Egyszerü jelenet ez, nagyon egyszerü. Pár hó óta ezer meg ezer kiadásban jelent meg; de talán épen ezért még meginditóbb. *)

A posta-galambok.

Regényekben, költeményekben, gyakran valószinütlennek tünt fel, a mit a galambok szerepletséröl olvastunk. Most csaknem mindennapi példa áll elöttünk Franciaországban, hol már a háboru elején az ostromzárolt városokból léghajók által galambokat szállitottak ki, melyeket aztán hirekkel küldtek vissza.

Páris ostrománál pedig a galambok által rendes postaközlekedés van.

A galambnak ama sajátszerü ragaszkodása, melylyel megszokott lakhelye iránt viseltetik, már régi idöktöl fogva ismeretes és számos példa bizonyitja ügyességüket és gyorsaságukat.

Hogy már az ó-korban is felhasználták hirvivöül, tagadhatlan tény. Taurosthenes Olympiánál vivott győzedelmes csatájának hirét Aeginában lakó atyjának galamb által üzente meg, egy kis bibor foszlányt kötve annak lábára. Pompéi tudós helytartója: Varro pedig fölemliti, miként tudatták a római harcjátékok szemlélöi távollevö barátjaikkal a küzdelmek eredményét s a győzö gladiátorok neveit, t. i. a helyszinén szabadon bocsátott madarak segélyével. Ily uton közlekedett továbbá konzuljaival Decius Brutus is: söt a keresztes vitézek sem mentették volna fel talán sohasem Jeruzsálemet, ha az ostromlottaknak segélyére sietö perzsa király közlekedtét jelzö galamb véletlenül kezeik közé nem kerül, s öket erélyesebb intézkedésekre nem serkenti. Késöbb már oly szokásossá vált e közeledési eljárás, hogy p. elsö Napoleon korában galambok vitték hirül Párisból Brüsselbe a sorsjátékon kihuzott nyerószámokat. Igy persze óriási csalásokra használták a szelid galambokat. Egy párisi ember például, egy ily rendkivül gyors röptü hirnök által rendesen tudósitá belgiumi társát a kihuzott számok felöl, hogy az azokat összevásárolván, roppant vagyonra tehessen szert. Szerencsétlenségére azonban fölfedezték és végsö napjait nem nyereményeinek élvezetében, hanem gályarabságban kelle Toulonban töltenie.

De bármi erös és nagy lett volna is a hajdani galamb, a hirnek, melyet magával vitt, a könnyüség kedvéert természetesen a lehetö legcsekélyebb terjedelemre kelle szoritkoznia. Mai nap már a göcsö és fényképészet által könnyü ezen segiteni, s a francia kormány hivatalos posta-galambjai husz-husz szóból álló 3500 közleményt, tehát 70,000 szót képesek vinni egyenkint. Olvasóink ismerik talán a „Miatyánk" s a „Tizparancsolat" mikroscopicus photographiát, melyek szabad szemmel nézve ugyancsak parányoknak látszanak, egy jó nagyitóüveggel fölfegyverzett szem azonban tisztán olvashatja. A postagalambokra szánt közleményeket is mikroskop segitségével lefényképezik, s az olvasásnál nagyitóüveggel betüzik ki. Ez eljárással világos, hogy majdnem hihetlen csekély tér szükségeltetik terjedelmes közlemények számára is; kiváltképen ha tekintetbe veszszük,

*) Porosz és francia részröl julius óta 120,000-nél többen estek el a csatatéreken. A kórházak halottjait nem számitjuk ide. Ezenkivül a Loire mellett és a párisi kirohanásoknál 60,000 német hult el.

Melléklet a „Hazánk s Külföld" 1-sö számához.

hogy a gyorsirászati és távirdai rendszert szokták e célra alkalmazni.

November hó 11-kén egy ilyen rendes „galamb-posta" közlekedés lett Páris és Tours között megállapitva, miután a madarak elébb léghajókon szállitattak át a fővárosból. Husz szóból álló levelet, egy-egy szóért 50 centimejával, bárki is küldhet Párisba. Összes teendője abból áll, hogy közlendőjét a toursi posta-hivatalra bizza, mely aztán a tovaszállitás elintézését magára vállalja, habár a küldött levelek biztos megérkezése a poroszok részéről galambvadászatra felhasznált s a légben hemzsegő solymok által jelentékenyen veszélyeztetik. De miután galambnak a solyomnál gyorsabb röptet tulajdonitanak, a poroszok ragadozóit legtöbbször ki is játszák, s a hir megérkezik Párisba.

Az utóbbi hetek hadműveletei tanuskodnak, hogy mind Páris, mind a franciaországi hadsereg közt teljes öszhangzat uralkodott. Ez csak a galambok közlekedése által történhetett.

A levél megerősitésére többféle módot kisérlettek meg. Néha a madár nyaka körül, néha szárnyára kötötték; ez eljárás azonban célszerütlennek bizonyult be, miután a madár lábai rendesen a selyem közé keveredtek, melylyel a levél hozzá volt erősitve, s a kötelék könnyen elszakadhatott. Sokkal célirányosabb módot alkalmaznak jelenleg és erre vonatkozik az ötödik oldalon levő képünk. A levelet tekercsbe göngyölitik a madár középső farktolla körül, mely a társtollak lebbenesei mellett nyugodt állapotban marad. A szélső szárny-tollakon a madár száma és elindulási helyének neve van bélyegezve, mint azt szintén képünk mutatja

A posta-galambokban egyik legbövelkedőbb város Antwerpen, honnan évek hosszu során át évenkint hetven, nyolcvan galamb tette meg az utat Párisba. Bármi nagy legyen is azonban e madár gyorsasága, még sem üti meg azon mértéket, melyet neki rendesen tulajdonitunk, mert ki van számitva, miszerint 200 mértföldnyi távolságon mindig le fogja győzni a legsebesebb galambot is a gözmozdony.

Adatok a „Huszonöt év történetéhez."

Horváth Mihály arany-tollal adta elő azon eseményeket s jellemezte azon férfiakat, melyek s kik Magyarországot dermedtségéből fölrázták, tetszhalálából életre gerjesztették, mig végre a nemzet életének uj korszakát érte el az 1848-diki törvények kivivásakor.

Ezen korszak jellemzéséhez itt alább két érdekes okiratot nyujtunk, melyek tudtunkkal nyomtatásban még nem jelentek meg. Ez okiratoknak egyike az 1834-ben Pozsonyban volt magyar országgyülési ifjaknak az erdélyi országgyülési ifjusághoz intézett levele, a másik ez utóbbiaknak válasza.

A két irat igy hangzik:

I.

Szeretett testvéreink, véreink és barátink!

Búsan tünt fel lelkünkben a leforgott századok szivvérző emléke: ott látjuk az inség, pusztulás képét viselő hont, a hont! mely a szilaj hajdan korban félvilággal vivni és győzni képes vala. Ott a honfiakat, kik féktelen gőgjükben a hazát, a köz-anyát kegyetlen lábakkal tapodták!

Igenis: sír szélén állott a nagy nemzet! és minden bizonynyal eltemetendő vala, ha egyes erényes és a szabadságért élő hű fiai, az önmegtagadás férfias erény pályára föllépve, hatalmas karral nem támogatják vala a hont: s annak összegázolt szabadsága romjait: igy nem tombolhatának ugyan a szabad alkotmányt tapodni, a nemzet sirja fölött, de élete csakugyan hasonlita azon százados tölgyhöz, melynek idő és viszontagság által rongált gyökerei nem képesek többé növeltjüket az idő vihara dacára fentartani. Haldoklás vala a nemzet élete, mig a kegyes ég megengedé születni a nemzetiség gyermekét, melyet most bölcsőjében ringatunk; igy szünt meg a hadakozó szellem és helyette szelid érzés párosult; a tudomány s müveltség szeretetével, a harcok durva fiai szelid békés polgárokká lettenek, és hol hajdan sok ozmán s magyar vér omla el: ott most a lant bájos hangjai ömlengenek, s mig a kegyetlen ur az elöidőben abban tartá szabadsága alapelveit sarkalni, ha ártatlan jobbágyát ostorozhatá: most a hazának a kor szellemével ébredő fiai férfias erővel törnek kivivni az emberiség azon természeti jogon alapuló igazát, melyet most esdekelve kér és hálával fogad: és ha megtagadtatik, esdeklő szavai átok, kemény átok szavaivá válandók.

Szeretett testvéreink! Véreink! Mind jól tudjátok ti ezeket és mélyen hiszszük, hogy a szabad alkotmányt elszántlélekkel védő Erdélynek hű fiai nemcsak önmaguk törvényes igazait föntartani ohajtják, de az emberiség számüzött jogai iránt is keblökben hordozzák a részvét és fölsegélni kivánás érzetét; hogy ne hinnök mind ezt azon utódokról, kik fölött *Báthory, Boeskay, Bethlen* és a nagy *Rákócziak* lelkei lengenek. Kiknek eldődei Magyarország függetlenségeért vérzettenek, kik kivivák a lelkiismeret szent ügyét, és ketté törék azon korlátokat, melyek a világosságot elzárva tartották, azokról, kiknek atyái a legujabb időkben is fényes példáját adák a szabadság és függetlenség szeretetének és elszánt ótalmazásának: mily képtelenség, hogy ily eldődök, atyák gyermekei azon függetlenséget polgártársaiktól megtagadni, s mi tőlünk testvéreiktől, véreiktől, rokon atyafiságos vonzódásokat elvonni akarnák azon atyák gyermekeitől, kikért az ő atyái életet és vért áldoztak. És épen ezen hit és meggyőződés vezérli lelkünk képezőivé ezen soroknak irására, és mig ujra élve tekintünk az előkor homályaira vissza: midőn a két testvérhaza csak egy testet, egy egészet képeze, milyen vérző fájdalom dulja keblünket, midőn látni és érzeni kénytelenek, hogy mint a rokon szellemü hazák egysorsu fiai, egymástól a jelen korban elszállitva vannak, és elsülyedve a keservek özönében ismeretünk, ha egy nagy és nemes remény nem mosolygana a jövendő leplei alatt, föltárva az idő képeit, midőn e két haza testvéri vonzalommal egygyé olvadni fog; és ezen remény szerencsés valósithatására törni, ezt kivivni, részünkről minden alkalommal munkálni, törekedni fognk: bizton várván, hogy a testvérhaza lelkes fiait ily egyesülés szelleme lelkesiti.

Egyesüljenek tehát lelkeink e hő kivánatokra és igy elszánt akaratunk győzni fog. Egyesüljünk a legszentebb ügyben: a hazafiuság érzetében! áldozzuk fel magunkat a közanyánknak, a a testvérhazáknak! Lépjünk elő az idő lelkével, hallgassunk a közvélemény szent szavára, és igy teremthetünk a gyermekből iznos férfiut, mely önkény és erőszak dacára rendületlenül fog megállhatni, és istenért! ne feledjük, hogy ügyünk egy, és közösök a szerencse kedvezései és a sors csapásai; és ha atyáink önhaszon, hiu fény csalcitól elkábitva, a függetlenség érzetében a hont, közszabadságot gyilkolták és viszálkodás magvait szórák: lépjünk mi, szelidebb fiai a durva atyáknak, szebb és nemesebb pályára fel, és egyetértés örök és szétszakithatatlan kapcsolata füzzön össze bennünket a testvéri szeretet és bizodalom szent láncaival. Mert csak igy vivhatja ki a magyar, hogy alacsony álláspontjáról az európai nagyobb nemzetek sorába helyheztetődjék. És miután a magyar országgyülési ifjuság rokon lelkeiktől mind nagyot, nemest és diesőt vár: kinyilatkoztatja önrészéről, hogy a testvérhaza fiaival, szabadságot, függetlenséget megosztani, velök egyesülni és egygyéforrni, mindenkor kész. Erre tör bármely akadályokon keresztül, és ugyanerre a forrón tisztelve szeretett testvérhaza nagyreményü fiait testvéri bizodalommal fölszólitja, és segédmunkálkodásukat teljes reménynyel várja és kéri — Kelt Pozsonyban, junius 27-én 1834.

A magyar országgyülési ifjuság.

II.

Forrón szeretett véreink! Barátink!

Sok szép öröm boldogitá máris ifju korunk kevés éveit, mióta kedves honunk haladására függesztők szemeinket: Lelkes felszólitástok, egy azoknak legszebbjei közül!

Csak titkos sohajtással és szinte félve: született vágyainkhoz annyi kebelben találni hason érzést, ifju ajkakról szent igéket hallani, melyek a haza boldogságára elsők, de melyek nélkül mégis oly sokan öszültek meg eldődeink közül, melyektől a fásult öregek kirekesztő önzéssel tilták a lélek teli serdületeket mind eddig, mert még nem tapasztaltak eleget, hogy csekély hasznocskákért föláldozzák leggyönyörübb érzelmeiket, mert még láng lobog ereinkben, mert nem fagyott minden érzések kislelkü nyereség lesésse. Látni, hogy az uj ivadék üdvös arányt vesz lépteiben. Van-e szebb öröm ennél olyan elött, ki csak egyszer is hazánk elömehetésére annyit tett volna?

Fogadjátok szives köszönetünket barátságtokért, rokonkeblü véreink! Szavaitok sziveinket áthaták, mint a szerelem első pillantása, és ti magatok érezhetétek már, mily édes dagadásra hevité ez keblünket. Megelöztetek, szivből szeretett rokonink. De csak nyilatkozással elöztetek meg. Nekünk is sajgottak, keblünkben hangzottak ajkinkról vezéri célzásink: a szabadság, igazság és egyesülés, és a hozzátok forrón vonzó forró szeretet. Csakugyan nyiltan megvalljuk, fölötte sokat tettek lelkes soraitok, azoknak kifejlésére.

Elégtelenek vagyunk holt betükkel méltólag felelni azon levélre, melyet oly érzés sugott, és oly toll létesitett, mint a tiétek. De hiszem, nem is szavakat, érzést kivántok ti tőlünk; kérdjétek azért önkebletetket, és ott találjátok válaszunkat: légyen minden felelet helyett, hogy szavatok viszhangra talált keblünkben. Szeretettel öleltük távol barátinkat képzeletünkben: a bizodalom növelte a bizodalmat, szeretet kettőzteté a szeretetet.

Előttünk is lebegnek a multak képei; sok lapja gyászol a hajdankor évrajzainak: mert látjuk ott az édes hon ellen esküdt sors csapásait ezer alakjában az inségnek, látjuk a legmosolygóbb kezdeteket, legszebb fölföbbanásokat multó fényként enyészni el; és látjuk mindennél vérzőbben a viszongást: rokonvérben mártott fegyverével, de látunk, diesőket is az eredeti nyerességből még ki nem vetközött magyarokat, mint világhóditóit; a szabadságnak még ki nem fejtett ugyan, de nagyot igérő csiráit. Sokkal komorabb ennél a közelebb multak sora, mert azokban csak erő szegült erő ellen, és megedzette azt, és uj eröket fejtett ki. Ezekben az uj ravaszabb ellenség, önmagával emészteté magát. Mély álomban ringatva legyezett, hogy mindenünktől megfoszthasson. Az előitéletek és balvélemények köde nőttön nőtt, álom boritá a magyar hazát, részvétlenség és puhaság álma. Álmodott és álmában magát minden népek fölött hitte, egyedül a végesapás volt már hátra; tanulatlan kezek roszul intézték azt, fölriasztának.

Élet szálla közinkben ujra, és most már szerencsések vagyunk oly korban lépni, melyben az érdemet tisztelet, a szorgalmat jutalom követi; — védőnk a törvény, erősségünk az igazság, gyámolunk a közvélemény, és kifáradhatatlanságunk az ügy szentsége. Méltók akarunk lenni e dieső századra, és lelki örömmel nyujtjuk karjainkat egyesülésre szivünk szerettei! mint lelkünkben eddig is egyek valánk. Fogadjuk a haza szent nevére, kijelentett kivánságtokat teljesiteni mindenben, a mi hatalmunkban áll, és igérjük mindazt, a mi fog állani. Igaz, szük pályát enged még előnkben fiatal korunk, de épen ezen zsenge kor az, melynek érzése gyönge viaszkint veszi a benyomást, és azon alakban erős valaha, mely eleve nyomatott rá.

Életerőtől hevül e virágkorban a test, tettekre elszánt a lélek, a felfogás könnyü, az emlékezet hiv, számüzve a mindent ölö esüggedést, állása a kezdet, előtte a világ pályái. Készület ideje ez; szerencsések vagyunk, hogy ily szép kor juta önformálásunkra, és hogy kevés lévén reánk bizva, nem kell addig tennünk, mig képesek nem vagyunk tenni. Most, szeretett barátink! most tegyünk másolhatatlan fogadást isten s önmagunk előtt, minden szép, nagy, igaz és jóra! A szeretet szent kötelei legyenek az összefüzö lánc, és igy reméllhetjük, nem sokáig lesz, a történet és emberek irigysége által kettövé szakitott egy hon különválva; hisz érzeteink egyez, törekvésünk célja egy most is, valamint egy szive keblünknek, ugy vágya egy szivünknek: Élni! halni, hazánk boldogságáért, hazánk pedig csak egyes erövel lehet boldog!

Egyesülünk a legszorosabb ügyben, a hazafiság érzetében; áldozzuk magunkat közanyánknak, a testvérhazáknak; haladjunk elö az idö lelkével, hallgassunk a közvélemény szent szavára! Erre szólittatok fel honfi tüzü barátink, s mi lángtele hangotokhoz olvasztva a miénket, ugyanerre szólítunk viszonyosan fel.

Az emberiség számüzött jogai helyreállitására mindent, mit csak tehetünk, el nem mulasztani, régi fogadásunk vezéresillag gyanánt ragyognak elöttünk, sok régi és korunkbeli derékjeink buzditnak tenni, mit atyáink elmulasztottak. Ne háboritsa ezen és még százszor több panaszaink az elhamvadtak nyugalmát, de kinzó átokban kisérjék a most is élö hasonlókat; igyekezzünk, és egyenesen igyekezzünk elfojtani a kutfiket, melyből ez és még oly sok akadályai forrtak honunk boldogságának.

Harcot esküdjünk hazánk fö emésztöi, a sötétség és felekezetesség ellen; legfeketébb bélyege hazánk szomoru szakának a vak tudatlanság; épen a tehetösb, és igy többel tartozó résznél. Törekedjünk a nevelés célarányositásán, mert nevelni annyi, mint teremteni: ha oszlik a homály, oszlanak az akadékok. Neveljük különösen, a mi már teljesen hatalmunkban áll, mi magunkat. Az erö teljes lesz és nagy tehetségekkel áldott lélek párosulva, a tudományok és müveltség szellemével kivivhatja azt, mit festeni is alig merünk most.

Óvjuk a szabadság és nemzetiség ránk maradott romjait, mint legszebb kincsünket, és vivjunk ki még többeket. Rontsuk az emberiség nyomoruságára mesterségesen kitalált közfalakat! Üzzük szét a felekezetesség bilincseit; szenteljünk oltárt a nyilvánosságnak, mint a szent ügy palládiumának. Rövideden fejezve ki mind azt, mi szép lelkeitekben sokkal jobban van felmetszve, mint lángbetükkel is lehetne leirni. Éljünk a honnak!

Osztozunk mi is veletek, igaz testvéreink, jobb- és balszerencséből. Ujolag szentül esküszünk tett fogadásunkra. Legyetek meggyözödve igaz testvéri indulatunkról, mert érdemlitek azt, mert akarunk méltók lenni hozzátok; de mindenekfelett mert akarja azt a természet. Szeretetünknek, barátságunknak nem végsö záloga ezen néhány sor, mely szivbol ömlik szivhez. Fogadjátok azon részvétellel szivünk érzeteinek elégtelen kifejezéseit, melylyel mi felszólitástokat! Tettel többet!

Kolozsvártt, julius 10-én 1834.

Az erdélyi országgyülési ifjuság.

Egy hét története.

(Jan. 2.)

(K.) A kiröl meg akarunk emlékezni, az furcsa valaki. Már meghalt s halálánál ott voltunk mi is, részvétlenül, megindulás nélkül, és midön ütött kimultának órája, örültünk, hogy már nincs többé. Azonban még sem fogjuk egy könnyen elfelejteni.

A boldogult rosz természetü volt; számos bajt, félszegséget és pörpatvart okozott, a miket most szépen utódjára hagyott. Nekünk nem volt sem barátunk, sem ellenségünk és nagy közonyösséggel bánt velünk. Megrontott nem egyszer, de aztán biztatott, hogy helyrehozza. Tett nagy igéreteket, a miket nem váltott be soha, s engedett történni olyanokat, miknek végét nem élhette meg. Átalában igen vállalkozó szellem volt, tele kezdeményezési vágygyal.

Nem sajnáljuk a tiszteletre méltó 1870-ik év halálát.

Mert megvalljuk, hogy a hirlapirói gyarlóság egész eredeti bünjével meg van mi bennünk is, s az ó-év elbúcsuztatásához vezetnek a fentebbi sorok, melyek feltartózhatlan erőszakkal peregtek le tollunkról, oly tollról, mely már tudja az ujságirói szokásokat, ismeri az alkalmi módikat, s konzervativ kék vére ragaszkodik a hagyományosságokhoz.

Valóban, nem is lehet az év vége felé, vagy az év elején már más egyebet irni, mint a haldokló évről s a beköszöntött ujról. Ez meghonosult szokás s hasonló ahhoz, hogy a lakások öszi takaritásánál megtapasztják a kemencét is, akár van, akár nincs rá szükség.

Azonban nincs kedvünk sokat időzni a mult évnél, mert nem szeretjük magunk sem a kintornákat, melyek minden alkalomkor csak egy-egy bizonyos nótával rendelkeznek. Más részt nem szeretünk halottakról roszat beszélni.

Mindössze csak azért emlékezünk meg róla, hogy utolsó napjaiból a hét történetéhez jegyezhessünk föl valamit.

A nemzeti szinházban dec. 30-kán adták elö Augier Emil „Forestier Pál" cimü drámáját, melyet Paulai Ede forditott le, de nem az eredeti kifejezö styl erejével és kellemével, s melyet a nemzeti szinházban sem adtak elö annyi elevenséggel és gördülékenységgel, mennyi okvetlen szükséges az oly szinmüvekhez, mikben kevés a cselekvény, s a párbeszédekben rejlik minden.

Az uj darab csak középszerü hatást tett a közönségre, a kritika pedig ujolag felsóhajt, mint minden uj francia szinmünél: hogy nincs benne igazi hév, drámaiság s az egész lüktetö ereje szenvedélytelen szerelmi szeszélyeskedés, mely keletkezik, s elmulik, a nélkül hogy nyomokat hagyna. A függöny kibékült és kielégitett emberekre hull le utolszor, kik ismét rendben vannak s készek ujolag is egy másik dráma végig játszására.

Augier azonban sok szellemmel rendelkezik, szépen, hatásosan meg tud irni mindent, s a költészet himporával porozza be. E szinmüvében is sok hatásos rész van, mikor megdobban a szív s a szinpadon csillámok jelennek meg, hogy aztán ismét elhomályosuljanak. Meséje nem alapszik a drámai igazságon. Itt az ellentétek összeütöznek ugyan, de nem oly erösek, hogy törjenek, romboljanak, s lelki vihart támaszszanak. Nem okozzák senki vesztét, söt az ellentétek szépen elsimulnak s néhány érzelmesb jelenet után megszüntek aggodalmat és fájdalmat okozni.

Egy fiatal festész, Forestier Pál, szeret egy nöt: Leát, ki a francia drámák rendes női alakja, s mint ilyen, nem él férjével. Pál atyja azonban, ki szobrász és fia müvészi jövöjére nagy befolyásunak tartja a boldog családi életet, azt akarja, hogy Forestier az ö gyámleányát, Kamillát vegye nöül. Ezért Leához fordul, hogy hagyja el Párist, s akkor látni fogja, mikép Pál lángja mily könnyen elhamvad. Lea, a nélkül, hogy egyetlen szót is mondana Pálnak, csakugyan elutazik. A festö ezután csakugyan elveszi Kamillát, ki — mellékesen mondva — Leának unokatestvére. A bonyolulat aztán ott kezdödik, hogy Lea ismét megjelen Párisban, s Pál egyik barátjától megtudja, hogy e nö öt csakugyan nem szereti, mert azóta barátjának már viszonya volt vele. Ekkor föllángol Pálban a régi szerelem, mely erösebb azon köteléknél, mi nejéhez köti. Leához megy, szemrehányásokat tesz neki, s e jelenetben az indulatnak sok költöi nyilvánulása van. De Lea elmondja, hogy csak atyja kivánatára utazott el, s a kétségbeesés vezette minden léptét. Most még jobban föl van fokozva Pál szerelme, kitör atyja ellen s nejét csak boldogsága akadályának tekinti. Meg akar szökni szerelmesével. Kamilla értesül a férje és Lea közti viszonyról s ö, ki igazán szereti Pált, nem csak lemondani kész, de halni is óhajt, hogy többé ne legyen akadály. E helyzetböl aztán Augier szép és gyöngéd következeseket fejt ki. Pált meglepi neje lemondása; tudja, hogy e gyöngéd nö menynyire szereti, s határozatában fölismeri a nagy áldozatot. Érezni kezdi a különbséget, mely a hitves és szerető szerelme közt van. Forestier Pál nem fogadja el neje lemondását, hanem szerelemmel vonja öt keblére. És hogy mindenkinek jó dolga legyen, maga Lea is visszautasitja unokanövére nagylelkü ajánlatát, s ekkép mindenki jó helyzetbe jutott akkorra, midön a darab véget ér.

Egyébiránt e darabot a vidéki közönség már régebben ismeri, s ismerhetné Budapest is, ha látogatta volna a budai népszinházat, hol Molnár már két év elött elöadatta. De a fövárosi közönség soha sem törte magát a budai magyar szinészetért, s majd meglátjuk, mit képes tenni a részvét fölébresztésére b. Orczy Bódog, ki mint a nemzeti szinház intendánsa, ujévtől kezdve átvette a budai népszinház vezetését is, s ott most a nemzeti szinház drámai tagjai játszanak hetenkint háromszor, s az operai tagok egyszer. Hanem jó lenne, ha b. Orcy Buda számára külön társulatról is gondoskodnék, s a nemzeti szinház tagjaival csak a hézagokat töltetné be, mert szinészeink ily nagymérvü elfoglaltság mellett alig tanulhatnak uj darabot, s alig fordithatnak kellö gondot szerepeikre. Volt alkalmunk már erröl azóta meggyözödni, mióta a nemzeti szinház tagjai Budán játszanak, s például „Forestier" elöadása is több hiányt mutatott, mint máskor.

A világot jelentö deszkákon — mint „Forestier" példája is mutatja — kevés most az igazi tragikum, pedig az élet mennyi példát mutatott már csak legközelebb is.

E pillanatban ismét egy megdöbbentö jelenet tartja lekötve a világ figyelmét, s egy véres tragédia részleteivel foglalkoznak a lapok.

Prim János, a népszeru Prim, kinek nevét zengte harmadfél év elött Spanyolország, a mult év utolsó napján meghalt orgyilkosság folytán, s az orgyilkosságot a közérzület által fanatizált düh követte el. Nagy és mindenkitöl szeretett férfia lehetett volna Spanyolországnak, melynek trónjáról elüzte Izabellát. Igy felszabaditva hazáját, az összes haladlom kezében összpontosult. Féktelen nagyravágyása, mely a trónt kereste, egy nagy pártot teremtett a királytalan Spanyolországban, mely az üresen maradt trónt ismét be akarta tölteni. E párt aztán fejére nött Primnek, és nem gondolt rá, midön a királyválasztás jött szóba. A forradalmak férfia nem tudott már megbirkozni az árammal, melynek zsilipjeit maga nyitotta fel, s hogy legalább saját elveihez való következetességét megtartsa, ö maga is megindult királyt keresni s játszott oly szerepet, hogy hazája utálni kezdte, a világ pedig nevetségesnek találta.

Épen akkor, midön Amadeus uj spanyol király Carthagenában országa földére lépett, Prim tábor nagyot Madrid utcáin fényes nappal még ismeretlen orgyilkosok támadták meg hintójában s a kapott sebek következtében két nap mulva meghalt.

Ma még nem, mert a büntett büntetése az első; de később a történetiró azt fogja irni Prim neve után: „Tanulság."

Amadeus király pedig közeledik Madrid felé, hol most a lakosságtól a fegyvereket szedik be, melyet már használt harmadfél év elött a Bourbon-család ellen. Minden városból, a hol az uj király átvonul, meghozza a távirda a hirt, hogy a „fogadtatás zavartalan volt."

Vegyes közlemények.

— **Történeti naptár.** *Január hóra. Január 1.* Horvátország rendei Cettinben I. Ferdinándnak hüséget esküdtek, 1527. — A római császári aera kezdödött K. e. 27 évben. — Burger Ágost Gott-

fried német költő, született Wolmerswendeben, 1748. — Bachman Gottlob Lajos Ernő classika-irodalom történeti iró, szül. Lipesében 1792. — Dr. Pólya József jeles gyümölcsész, szül. 1802. — Dr. Montedegoi Albert Ferenc csillagász, szül. Klagenfurtban. 1811. — Petőfi Sándor koszorus költőnk, szül. Kis-Kőrösön, 1823.

Jan. 2. Lavater János Gáspár, német iró, meghalt Zürichben, 1801. — Vilmos porosz király trónra lépett, 1861. — Baldinger Ernő Gottfried orvos-iró, megh. 1804. — A pancsovai ütközet, 1849. — Auger Lajos Simon francia müitész, irodalom-történet-iró, megh. 1829. — Jassyi beke, II. Katalin orosz cárné és Törökország közt, 1792.

Jan. 3. Az angol parliament I. Károlyt letette a királyi méltóságról, 1648. — Thaly Kálmán költő és történész, szül. Csepen, 1839.

Jan. 4. Berryer Péter Antal, a francia legitimista párt vezére, szül. Párisban, 1790. Jakobi János György német iró és költő, megh. Freyburgban, 1814. — Bach János Miklós nyelvész, szül. Montabaurban, 1802.

Jan. 5. III. Péter orosz cár, nagy Frigyes porosz király utánzója, trónralépett, 1762. — Adalberon, rheimsi érsek, Capet Hugó, francia király felkenője, megh. 988.

Jan. 6. Szlavonia rendei a dombrói gyülésen Szapolyay János királynak hódoltak. 1527. — Avar (Spetykó György) magyar költő, szül. Gyöngyösön, 1816. — Lónyay Menyhért pénzügyminiszter, szül. 1822. — Appel (Kapocsányi) Károly jeles gazdász, megh. 1839.

Jan. 7. Epicurus, görög bölcsész és egy bölcsészeti iskola alapitója, szül. 339. Kr. e. — Kimberley, Wodehouse gróf, angol miniszter s pecsétőr szül. 1826.

Jan. 8. Lundt Zachariás, régi német iró, megh. 1667. — Wilkie Collins, jeles angol regényiró, szül. Londonban, 1824.

Jan. 9. Adámi Leonard, olasz nyelvtudós, megh. Rómában. 1719. — Szászországban életbelépett az uj polgári törvényv, 1865.

Jan. 10. Gr. Dessewffy Emil, a m. t. akadémia elnöke, meghalt Pozsonyban, 1866. — Attaignant Gábor Károly francia költő, megh. Párisban, 1779.

Jan. 11. Armbrutter Mihály János német iró, megh. Bécsben, 1814.

Hirek.

— *(Pályázat népszinmüre.)* A nemzeti szinház 100 darab arany jutalmat tüz ki eredeti népszinmüre, mely 1871. aug. 16-ikáig Csepregi Lajos szinházi titkárhoz küldendő. A nyertes mü a pályadijon kivül a nemzeti szinháznál szokásos jövedelmi harmadokban és száztóliakban is részesül; de előadási joga Buda-Pesten kizárólag a nemzeti szinházé. A pályadij a többi közt aránylag legjobb münek 1871. október 1-én megosztatlanul kiadatik, kivéve, ha a pályaművek közül egy sem találtatnék előadásra méltónak. A pályadijat egy, a nemzeti szinház igazgatójának elnöklete alatt két iróból s két szinészből alakitandó bizottság fogja odaitélni. A népszinmühöz netalán szükséges zene iratásának költsége az igazgatóságot illeti; a zeneszerző megválasztása azonban a népszinmüiróval egyetértőleg történik. A pályadijnyertes mü a mostani szokás szerint kinyomattatik, a tiszta jövedelem fele a szerzőt illetvén.

— *(Irodalmi emlékek.)* Szalay Lászlónak, a jeles történetirónak s publicistának, ki fiatalabb korában a szépirodalommal is foglalkozott, több eddig sehol meg nem jelent sajátkezü szépirodalmi dolgozata van a nemrég elhunyt Ponori Tewrewk József hagyományai között. E szépirodalmi művek legérdekesebb részét a Szana Tamás által szerkesztett „Figyelő“ egyik közelebbi száma fogja bemutatni, de reménynünk van, hogy mi is közölhetünk azokból. Kazinczy Gábornak pedig egy eddig ismeretlen terjedelmes történeti tanulmánya jutott a „Magy. Polg.“ birtokába. Cime: „A Széchenyi-konvent története.“ Kazinczy még az ötvenes évek elején irta, de a censura lefoglalta s akadályozta megjelenését.

— *(Halálozás.)* Szakácsi Vitus kolozsvári minorita szerzetes, a mult év utolsó napjain elhunyt. E derék papot nemcsak a kolozsváriak szerették. Szegeden s Miskolcon még most is emlegetik predikációit, noha évtizedek multak el, mióta e helyekről elment. Különösen a néphez tudott beszélni. Miskolcon egyszer épen az istenitisztelet alatt vonult be a főispán s a templomban csak igen kevesen voltak. Szakácsi szétnézett s igy kezdé rögtönzését: „Félre Krisztus, jön a főispán!“ s aztán igen elmésen ostorozá a nép ama gyengéjét, mely szerint bármily látvány miatt feledi lelki érdekeit. Szerénységét jellemzi, hogy arcképét a sok kérés dacára sem engedé kiadni, s csak midőn oly album számára kérték, melyben Haynald arcképét is kiadták, azt mondá: „Nem bánom, a fény mellett, hadd legyek én az árnyék!“ Jó kedélye halálóráján sem hagyta el s midőn kérdék tőle, hogy kiván-e valamit, mosolyogva mondá: „Testvéreim hozzatok halállevest.“

— *(Petőfi egy ismeretlen költeményét)* olvastuk a „Magyar Ujság“ egyik közelebbi számában, melynek tárcájában Somogyi József irt Petőfiről több jellemző vonást, mint a kivel 1843-ban sok téli estét töltött Debrecenben. Közöl tőle többi közt egy eddig sehol meg nem jelent költeményt is, melyet Somogyi felszólitására irt együttlétük emlékére, midőn egyszer Ér-Mihályfalván meglátogatta s mely igy hangzik: „Legszebb versem.“

Sok verset irtam éa már össze,
S nem mindenik haszontalan,
De [illegible]ly hirem megszerezze,
A legszebb vers még hátra van!

Legszebb lesz az, ha majdan Bécsesel
Hazám boszuja szembe száll,
S én villogó kardom hegyével
Száz szivbe ezt irom: Halál!

A költemény megirását előzőleg arról folyt a beszéd, mért nem megy Petőfi már egyszer Bécsbe is tapasztalás okáért, mire azt felelte: „nem, nem megyek addig — az istenét! — mig bajonettekkel nem megyünk Bécs felé.“

— *(A nemzeti szinházban 1870-ben)* összesen 177 drámai előadás volt, ebből 68 eredeti, 33 klasszikai és 67 forditott dararabbal. Operai előadás pedig 133. A 1869/70-iki évben az összes bevétel tett 352,348 frt. 25 krt. Ebből napi bevétel 161,880 frt. 10 kr. s bérlet-bevétel 67,930 frt 70 kr. Az összes kiadások 341,068 frt 24 krt. tesznek, az összes személyzet évdija 190,012 frt, 93 kr. Eredeti művekért tantiémeül fizettek 4,190 frt. 63 krt. Diszitményekre fordittatott 9,350 frt 61 kr, s a szinpadi napiköltségek 21,906 frt. 16 kr-ra rugnak. A kiadások levonása után maradt készpénzben 11,280 frt. 1 kr., mi annál örvendetesebb eredmény, miután 33,098 frt. 3 kr. fizettetett tőketörlesztés és kamat fejében. A mult évben négy féle igazgatósága volt a szinháznak. Ujévkor még hármas ideigl. igazgatósága volt, melynek tagjai Podmaniczky Frigyes b., Révay Simon b. és Zichy Antal voltak. A két első visszalépésével Zichy egyedül vezette a szinházat s ő is lemondván, Szigligeti, Erkel s Csepregi bizattak meg az ideigl. igazgatással Orczy Bódog b. kinevezéseig, mely október elején történt.

Szerkeszői üzenetek.

— *H. K. urnak.* „Nebráskát“ közölni fogjuk, mihelyt tér nyilik rá.

— *Körös-Bánya. N. Ö.-nek.* Legelsőben a sóbánya leirását szeretnők, s ha lehet: kivehetőbb és megérthetőbb képpel.

— *Kassa, G. K.* A „Női nagyszellemek“ helyett szeretnénk közérdekübb dolgozatot, miután ezekről tömérdek sok almanach van mindenféle nyelven, melyek igen el vannak terjedve.

— *„Egy basa fölemelkedése.“* Ohajtanánk helyette mást.

— *Kassára. A. B.-nak.* Ilyen verseket nem fogunk kiadni.

— *L. Jenő urnak.* Szivesen fogadjuk.

TARTALOM. Cikkek: „Az 1870-ik év halottjai. — *r.-től.* — „Horváth Elekhez.“ *Lisznyay Kálmántól.* — „Bem József honvéd-altábornagy.“ — „Ujabb adat a magyarországi szabadkőmüvesség történetéhez.“ *Szokoly Viktortól.* — „Dumas emlékirataiból.“ — „Egy jelenet a Páris alatti harcokból.“ — *z.-től.* — „Vizkeresztkor.“ — „A posta-galambok.“ — „Adatok a „Huszonöt év történetéhez.“ — „Egy hét története.“ *Kő.* — „Vegyes közlemények.“ — „Hirek.“
Képek: Az 1870-ik év halottjai közül. — A Páris alatti harcokból. — Vizkeresztkor „három királynak“ készülő gyermekek. — Az utolsó levél. — Francia posta-galamb.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS
a
„HAZÁNK S KÜLFÖLD“
1871-diki évfolyamára.

Lapunk **ujévtől megnagyobbitott alakban jelenik meg**, hogy nagyobb terjedelmü illustrációkat és rajzokat közölhessünk.

Jövő évre oly kitünő és mübecsesel biró melléklettel adunk egész éves előfizetőink számára, milyen még egyetlen magyar lap mellett sem jelent meg. Ez **Székely Bertalan** jeles történelmi festészünk egyik legszebb müve, melynek eredetije a nemzeti muzeumunkban van, s mely

„Az egri nők“

cim alatt Eger várának 1552-ben történt hősies védelmét ábrázolja. Mind rajz, mind compositiol mind pedig szinek tekintetében oly kép ez, mely a legszigorubb igényeket is kielégitheti, s melyet a szokott 30 krajcárny csomagolási és bélyegi leték beküldése után minden egész éves előfizető megkap, habár csak évnegyedenkénti előfizetéssel válnék is egész évessé.

Szokoly Viktor, szerk. társ. **Kazár Emil**, fel. szerk.

Előfizetési föltételek:

Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt. — Negyedévre 1 frt 50 kr. — A jutalomkép csomagolására 30 kr.

A „Hazánk s Külföld“ kiadó-hivatala. (Pest, barátok tere 7-ik szám.)

☛ Gyüjtők tiz után tiszteletpéldányban részesülnek.

Előfizetési felhivás
a
„HETI POSTA“
cimü baloldali irányu politikai hetilap 1871-ki évfolyamára.

Ezen a **„Hazánk s Külföld“** testvérlapját képező politikai tartalmu s változatos, illusztrációkkal ellátott tárcát tartalmazó ujság

Előfizetési ára:

Egész évre 4 frt. — Felévre jan. — juniusra 2 frt. — Évnegyedre január — márciusra 1 frt.

☛ **Gyüjtőknek** minden tiz előfizető után ingyen-példány jár.

Az „Athenaeum“ mint kiadó-tulajdonos.

Szokoly Viktor, szerk. társ. ***Kazár Emil***, fel. szerk.

☛ **Az előfizetési pénzek az „Athenaeum“ kiadó-hivatalához: Pest, barátok-tere 7-dik szám utasitandók.**

Felelős szerkesztő: **Kazár Emil.** Szerkesztő társ: **Szokoly Viktor.** Kiadó-tulajdonos: az **„Athenaeum.“** A képek **Rusz Károly** müintézetéből valók.

Pest, 1871. Nyomatott az „Athenaeum“ nyomdai és irod. részv. társulat nyomdájában.